บรรณานุกรม

ภาษาไทย

เอกสารชั้นต้น

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร.

การคลัง, กระทรวง. เรื่องภาษีอากรและการพนันในหัวเมืองลาวเฉียง (ร.๕ ค.๑๔.๑ – ๔๒)

การต่างประเทศ, กระทรวง. ศาลต่างประเทศในไทย : มณฑลเชียงใหม่ (ร.๕ ต.๕/๕ – ๑๑).

_____: เขตแดนต่างชาติ : อังกฤษ (ร.๕ ต. ๔๐/๑ – ๗).

_____. อังกฤษ เล่ม ๑ – ๓ (ร.๕ ต. ๑๘/๑ – ๘๕).

_____. เรื่องมิสเตอร์คัปขอทำบ่อแร่เมืองกลันตันและเมืองตรังกานู (ร.๕ ต.๓/๑๔๗).

_____. เรื่องที่ปรึกษาเมืองกลันตันและตรังกานู (ร.๕ ต.๔๓/๑๔๗ – ๖๔/๑๔๗).

_____. เรื่องทางรถไฟสายมลายู (ร. ๕ ก.๖/๒๒๔ – ๘/๒๒๔).

เบ็ดเตล็ดรัชกาลที่ ๕, ส่วนพระองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว : พระราชหัตถเลขา เล่ม ๑ – ๑๑ (ร.๕ ป.๑. ก/๑ – ๓๑).

_____. พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับการตั้งข้าหลวงสามหัวเมือง (ร.๕ ป.๑. ๑ ก/๑๔ – ร.๕ ป.๑๖.๒/๒๖).

มหาดไทย, กระทรวง. เบ็ดเตล็ดเสร็จกระทรวงมหาดไทย (ร.๕ ม.๑/๑ – ๓๓).

_____. มณฑลลาวเฉียง เล่ม ๑ – ๑๐ (ร.๕ ม. ๕๘/๑ – ๒๒๒).

_____. แผนกปกครอง : (ร.๕ ม. ๑/๑ – ๔๘).

_____. แผนกปกครอง : มณฑลปัตตานี ยะลา ระแงะ (ร.๕ ม.๔๔/๑ – ๔๓).

_____. แผนกปกครอง : ใบบอก (ร.๕ ม.๒. ๑๒ ก).

_____. แผนกปกครอง : ตรวจราชการ เล่ม ๑ – ๒ (ร.๕ ม.๑ – ๓๕– ร.๕ ม. ๒.๒๒/๑๒).

_____. แผนกป่าไม้ : (ร.๕ ม.๑๖/๑ – ๑๓).

สารบาญสมุดพิเศษ เล่ม ๒ จ.ศ. ๑๒๓๘ – ๔๐.

_____. เล่ม ๘ จ.ศ. ๑๒๔๒ – ๔๔.

_____. เล่ม ๑๐ จ.ศ. ๑๒๔๕.

กองบรรณาฯ : กระทรวงการต่างประเทศ

รายชื่อทูตและกงสุลในกรุงรัตนโกสินทร์.

หมวดจดหมายเหตุ: เรื่องเกี่ยวกับอังกฤษทั้งหมด.

หมู่ราชการเกี่ยวกับหัวเมืองมลายูของรัฐบาลสยาม.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หอพระสมุดวชิรญาณ กรมศิลปากร

แฟ้มจดหมายเหตุรัชกาลที่ ๒ (กระดาษเพลาเขียนเส้นกินสอดำ).

แฟ้มจดหมายเหตุรัชกาลที่ ๓ (_____).

แฟ้มจดหมายเหตุรัชกาลที่ ๔ สำเนาหนังสือสัญญา กรุงเทพฯ ทำกับกรุงอังกฤษ พ.ศ. ๒๓๙๘ เลขที่ ๘๔.

_____. พระราชกระแส : เรื่องไทยเป็นประเทศเล็กน้อยน่ากลัวอันตราย เลขที่ ๑๒๖.

_____. เรื่องแต่งตั้งขุนนางทางภาคใต้ จ.ศ. ๑๒๑๗ เลขที่ ๑๓๐.

กฎหมายและประกาศทางราชการ

"กฎหมายสำหรับกระทรวงมหากไทยเป็นข้อบังคับสำหรับปกครองมณฑลตะวันตกเฉียงเหนือ รศ ๑๑๔," ราชกิจจานุเบกษา , เล่มที่ ๑๗ (กรกฎาคม, ร.ศ. ๑๑๔).

"ประกาศพระบรมราชโองการเรื่องไม้ขอนสัก," ราชกิจจานุเบกษา (เดือนสิบเอ็ด , จ.ศ.๑๒๔๔).

"ประกาศว่าด้วยข้าหลวงใหญ่ ข้าหลวงยุติธรรมมณฑลพายัพพร้อมกับตั้งกฎหมายได้," ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๑๗ (มีนาคม, ร.ศ. ๑๑๔).

"กฎข้อบังคับสำหรับปกครองบริเวณเจ็ดหัวเมือง ร.ศ. ๑๒๐. ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๑๔ (ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๐).

"พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ. ๑๑๖" ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๑๔ (พฤษภาคม ร.ศ. ๑๑๖).

ประชุมพงศาวดาร ,ประชุมศิลาจารึกและพระราชพงศาวดาร.

ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑ : พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ. "พระนคร : องค์การค้า
คุรุสภา, ๒๕๐๖.

_____. ภาคที่ ๓ : "พงศาวดารเมืองปัตตานีและพงศาวดารเมืองสงขลา."
พระนคร : องค์การค้าคุรุสภา, ๒๕๐๖.

_____. ภาคที่ ๕ : "พงศาวดารโยนก". พระนคร : องค์การค้าคุรุสภา ,๒๕๐๖.

_____. ภาคที่ ๑๐ : "พงศาวดารเมืองน่าน". พระนคร : องค์การค้าคุรุสภา, ๒๕๐๖.

_____. ภาคที่ ๖๓ : "ทางไมตรีกับฝรั่งในรัชกาลที่ ๔". พระนคร : องค์การค้าคุรุสภา
๒๕๐๖.

_____. ภาคที่ ๖๔ : "พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ".
พระนคร : คลังวิทยา ๒๕๐๗

_____. ภาคที่ ๗๕ : "ปราบเงี้ยวตอนหนึ่ง". พระนคร : องค์การคุรุสภา , ๒๕๑๓.

ประชุมประวัติศาสตร์ ภาคที่ ๓. พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี.

พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓. พระนคร : องค์การคุรุสภา , ๒๕๐๔.

_____. รัชกาลที่ ๔. พระนคร : องค์การคุรุสภา , ๒๕๐๔.

พงศาวดารพระราชหัตถเลขา. พระนคร : โอเดียนสโตร์ ๒๕๐๕.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์
รัชกาลที่ ๒ พระนคร : ร.ว. ไทย , ๒๔๕๙. ๘๓๔ หน้า

ดำรงราชานุภาพ, คำอธิบายจดหมายเหตุจุดมสมบัติ เล่ม ๒ , พระนคร : ร.พ. ห้องสมุดไท, ๒๔๗๕.

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๒. พระนคร : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า , ๒๕๐๗.

หนังสือ บทความ และวิทยานิพนธ์ภาษาไทย

การปกครอง, กรม, กองประสานราชการ. เรื่องเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้. พระนคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, ๒๕๑๐.

จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพกับกระทรวงมหาดไทย. พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ . ๒๕๐๖.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ . พระราชดำรัสแถลงพระบรมราชาธิบายแก้ไขแก้ไขการปกครองแผ่นดิน. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนาการ, ๒๔๗๐.

เจ้าราชบุตร. พระนคร : กรมแผนที่ทหาร , ๒๕๑๖ (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลตรีเจ้าราชบุตร ณ เมรุวัดส่วนดอก จังหวัดเชียงใหม่ ๑๒ มกราคม ๒๕๑๖).

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จกรมพระยา. เทศาภิบาล. พระนคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, ๒๕๐๙.

_____. ไทยรบพม่า. พระนคร : ศิลปาบรรณาคาร , ๒๕๑๔.

เดช บุนนาค. "ขบถเงี้ยวเมืองแพร่ , สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒, พระนคร : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

แถบสุข นุ่มนนท์. "อิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจของอังกฤษในเชียงใหม่," รายงานสัมนาประวัติศาสตร์และโบราณคดี (๒๐ – ๒๓ ตุลาคม ๒๕๑๐).

ประชากิจกรจักร, พระยา. พงศาวดารโยนก. พระนคร : คลังวิทยา , ๒๕๐๗.

ประเสริฐ ณ นคร. มังรายศาสตร์. เรียบเรียง, พระนคร : เฉียงเชียงจงเจริญ, ๒๕๑๔

ปราณี ศิริธร ณ พัทลุง, เพ็ชรสามเมา. ๒ เล่ม เชียงใหม่ : สุริวงศ์ สตอล์, ๒๕๐๙.

พิชิต ปรีชากร, กรมหลวง. พระราชนิพนธ์กรมหลวงพิชิตปรีชากรรวบรวมเฉพาะที่เป็นบทกลอน และคำเจรจา. พระนคร, ร.ศ. ๑๓๑.

ภาคพายัพอันแสนไกล. พระนคร : โรงพิมพ์บริษัทธีระพานิช จำกัด, ค.ศ. ๑๙๕๔.

มหาดไทย, กระทรวง. ประมวลพระราชหัตถเลขารัชกาลที่ ๕ : ที่เกี่ยวกับการกิจของกระทรวงมหาดไทย. ๒ เล่ม พระนคร : กรมการปกครอง, ๒๕๑๓.

รัตนปัญญา เถระ. ชินกาลมาลีปกรณ์. แปลโดย แสง มนวิทูร. พระนคร : โรงพิมพ์สามมิตร, ๒๕๑๕.

วิเชียรคีรี, เจ้าพระยา (ชม ณ สงขลา). "พงศาวดารเมืองปัตตานี และพงศาวดารเมืองสงขลา". ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๓. พระนคร : คุรุสภา, ๒๕๐๖.

เวลลา, วอลเตอร์ เอฟ. แผ่นดินพระนั่งเกล้า ฯ. แปลจาก SIAM UNDER RAMA 3. พระนคร : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๔

ศิลปากร, กรม คำแปลจามเทวีวงศ์ : พงศาวดารเมืองหริกุญไชยพร้อมด้วยพระอธิบายของสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. พระนคร : บรรณกิจเทรดดิ้ง, ๒๕๑๖.

ศิลปากร, กรม. บันทึกเรื่องสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศไทยกับนานาชาติในศตวรรษที่ ๑๗. แปลจาก RECORDS OF THE RELATION BETWEEN SIAM AND THE FOREIGN COUNTRIES IN 17 TH CENTURY, โดย ไพโรจน์ เกษแม่นกิจ. ๒ เล่ม. พระนคร : คุรุสภา, ๒๕๑๗.

สนธิสัญญาและกฎหมาย, กรม. สนธิสัญญาและความตกลงทวิภาคีระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศและองค์การระหว่างประเทศ. ๔ เล่ม, พระนคร , ๒๕๑๑.

วิทยานิพนธ์

พรพรรณ จงวัฒนา "กรณีพิพาทระหว่างเจ้านครเชียงใหม่กับคนในบังคับอังกฤษ อันเป็นเหตุให้รัฐบาลสยามจัดการปกครองมณฑลพายัพ (พ.ศ. ๒๔๐๑ – ๒๔๔๕)." วิทยานิพนธ์ ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๑๗. (อัดสำเนา).

สายจิต เหมินทร์. "การเสียรัฐไทรบุรี กลันตัน ตรังกานู และปลิศของไทยให้แก่อังกฤษในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว : วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๐๗. (อัดสำเนา).

บทความ

เกษม ศิริสัมพันธ์ และ นิออน สนิทวงศ์. "แนวพระราชดำริทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว". สังคมศาสตร์ปริทัศน์, ๕ (ธันวาคม ๒๕๑๐) ๒๕ – ๔๖.

เดช บุนนาค. "การปกครองแบบเทศาภิบาลเป็นระบบปฏิวัติหรือวิวัฒนาการ," สังคมศาสตร์ , ๔ (ธันวาคม ๒๕๐๔), ๕๘ – ๖๖.

_____. "ขบถเงี้ยวเมืองแพร่ ร.ศ. ๑๒๑." สังคมศาสตร์ปริทัศน์, ๖(กันยายน – พฤศจิกายน ๒๕๑๑) , ๖๗ – ๘๐.

_____. "พระยาแขกเจ็ดหัวเมืองคบคิดขบถ ร.ศ. ๑๒๑." วรรณไวทยากร. กรุงเทพ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๔

แถมสุข นุ่มนนท์. "ปฏิญญาลับไทย – อังกฤษ ค.ศ. ๑๘๙๗." วรรณไวทยากร. กรุงเทพ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๔.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Bibliography

Primary Sources

Unpublished Documents

From Public Record Office, London

1 Colonial Office Papers (Cited as C.O.)

2 Foreign Office Papers (Cited as F.O.)

Secondary Sources

Articles

1 Brailry, N.J. "Chiengmai and the Inception of an Administrative Centralization Policy in Siam". South East Asian Studies, Vol XI, No.3 (December 1973), 299 - 320. (Kyoto University), & No. 4., (March 1974) 439 - 69.

2 Chandran, J. "British Foreign Policy and The Extraterritorial Question in siam 1891 - 1900," Journal of the Malaysian Branch Royal Asiatic Society, XXXVII, Pt. 2 (1965).

3 Giles. F.H. "A Critical Annalysis of Van Vliet's Historical Account of Siam in the 17th Century". Journal of the Siam Society, XXX, 2 (August 1938), 95 - 240.

4 James, E.R. "Jurisdiction Over Foreigners in Siam". American Journal of International Law, XVI (October 1922).

5 Kiernam, V.G. "Britain, Siam, and Malaya : 1875 - 1885". The Journal of Modern History. XXVIII, 1 (March 1956), 1-20.

6 Maxwell, W.E. "A Journey on foot to the Patani frontier in 1876". Journal of the Royal Asiatic Society. Straits Branch. XI (1883), 123 - 42.

7 Ramsay, James Ansil. "Modernization and Centralization in Northern Thailand, 1875 - 1910". Journal of Southeast Asiam History, VII, 1 (March 1976), 16 - 32

8 Rentse, Anker. "A Historical Note on the Northeastern Malay xtates". XX, Pt. 1 (1947), 23 2 40.

19 Thio, E. "The British Forward Movement in the Malay Peninsula 1980 - 1889". Papers on Malayan History; ed. K.G. Tregonning. First International Conference of South East Asians History, 1962, 120 - 34.

Books

Anderson, John. English Intercourse with Siam in the Seventeenth Century. London: Kegan Paul, Trench, Trubner and Co., 1890.

Bowring, Sir John. The Kingdom and People of Siam. 2 Vols., London : John W. Parker and Son, 1857. 446 pp. illus. maps.

Burndy, Captain Henry. The Burney Papers 1822 - 1849. 5 Vols., Bangkok: Printed by order of the Vajiranana National Library, 1910 - 1914.

Campbell, J.G.D. Siam in the Twentieth Century, being the experience and impressions of a British official. London: Edward Arnold, 1902. 332 pp. illus. map.

Crawfurd, John. The Crawfurd Papers, a collection of official records relating to the mission of Dr. John Crawfurd sent to Siam by the Government of India in the year 1821. Bangkok: Printed by order of the Vajiranana National Library, 1915. 285 pp.

Hall, D.G.E. A History of South - East Asia. London: Macmillan and Co. Ltd., 1955

Kennedy, J. A History of Malaya A.D. 1400 - 1959. New York: St. Martin's Press, 1962. 311 pp. illus. maps. Charts.

Nathabanja, Luang. Extra-Territoriality in Siam. Bangkok: Bangkok Daily Mail, 1924. 344 pp.

Pointon, A.C. The Bombay Burmah Trading Corporation Ltd., 1863 - 1963. Southampton: The Millbrook Press, 1964.

Pallegoix, Mgr. Description du Royaume Thai ou Siam. 2 vols. Paris : Se Vend, 1954. Vol. I.

Records of the Relations between Siam and Foreign Countries in the 17th Century. Vol. 1. 1607 - 1632, Bangkok: Vajiranana National Library, 1915. 179 pp.

Satow, Ernest. Satow Papers: 12th February 1856 - 30 November 1885. 4 Vols. (N.P., N.D.)

Swettenham, Sir Frank. British Malaya; An Account of the Origins and Progress of British Influence in Malaya. London: Goorge Allen and Unwin Ltd., 1955.

Tate, D.J.M. The Making of Modern South East Asia. Vol.I, Kuala Lumpur: Oxford University Press, 1971.

Vella, Walter F. Siam under Rama III (1824 - 1851) New York: J.J. Augustin Incorporated Publisher, 1957. 180 pp. illus. maps.

Wales, H.G. Quaritch. Ancient Siamese Government and Administration. London: Bernard Quaritch Ltd., 1934.

Winstedt, Sir R.O. Malaya and its History. 5th ed., London: Hutchinson's University Library, 1958. 162 pp. map.

Winstedt, Sir.R.O. A History of Malaya London: Luzao and Co., 1935. 270 pp. illus. charts.

Wood, W.A.R. A History of Siam. rev. ed., ed., Bangkok: The Siam Barnakich Press, 1933. 300 pp.

ผนวก ก.

ลำดับเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่

๑.	พระเจ้ากาวิละ	พ.ศ. ๒๓๒๓ – ๒๓๕๖
๒.	พระยาธรรมลังกา	พ.ศ. ๒๓๕๖ – ๒๓๖๔
๓.	พระยาคำฝั้น	พ.ศ. ๒๓๖๔ – ๒๓๖๗
๔.	พระยาพุทธวงศ์	พ.ศ. ๒๓๖๗ – ๒๓๘๙
๕.	พระเจ้ามโหตรประเทศ ฯ	พ.ศ. ๒๓๘๙ – ๒๓๙๖
๖.	พระเจ้ากาวิโรรสสุริยะวงศ์	พ.ศ. ๒๓๙๖ _ ๒๔๑๓
๗.	พระเจ้าอินทวิชยานนท์	พ.ศ. ๒๔๑๓ – ๒๔๓๙
๘.	เจ้าอินทวโรรส	พ.ศ. ๒๔๔๐ – ๒๔๕๒
๙.	เจ้าแก้วนวรัฐ	พ.ศ. ๒๔๕๒ – ๒๔๘๒

รายชื่อข้าหลวงประจำเชียงใหม่

๑.	พระนรินทรราชเสนี (พุ่ม ศรีไชยันต์)	พ.ศ. ๒๔๑๘ – ๒๔๑๙
๒.	หลวงบริบาล (รักษาการ)	
๓.	พระยาเทพประชุน (พุ่ม ศรีไชยันต์)	พ.ศ. ๒๔๒๐ – ๒๔๒๓
๔.	พระยาราชเสนา	พ.ศ. ๒๔๒๓ – ๒๔๒๖
๕.	พระยาราชสัมภารากร	พ.ศ. ๒๔๒๖ – ๒๔๒๘
๖.	พระยามนตรีสุรยวงศ์ (ชื่น บุนนาค)	พ.ศ. ๒๔๒๘ – ๒๔๒๙
๗.	หลวงศรีธรรมสาส์น (รักษาการ)	
๘.	พระยาเพชรพิไชย (จิน จารุจินดา)	พ.ศ. ๒๔๓๐ – ๒๔๓๒
๙.	พระราชวรินทร์ (ต่อมาได้เลื่อนเป็น พระยามหาเทพกษัตริย์)	พ.ศ. ๒๔๓๒ – ๒๔๓๓
๑๐.	พระยาไกรโกษา (ทัด สิงหเสนี)	พ.ศ. ๒๔๓๓ – ๒๔๓๖
๑๑.	พระยาทรงสุรเดช (อั้น บุนนาค)	พ.ศ. ๒๔๓๖ – ๒๔๔๒
๑๒.	พระยานริศรราชกิจ	พ.ศ. ๒๔๔๒ – ๒๔๔๕

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑๓. เจ้าพระยาสุรสีห์วิศิษฐ์ศักดิ์ (เชย กัลยาณมิตร) พ.ศ.๒๔๔๕ – ๒๔๕๘

ข้าหลวงพิเศษ

๑. พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นพิชิตปรีชากร พ.ศ. ๒๔๒๗ – ๒๔๒๘
๒. พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์ พ.ศ. ๒๔๓๑ – ๒๔๓๓
๓. เจ้าพระยาพลเทพ (พุ่ม ศรีไชยันต์) พ.ศ. ๒๔๓๓ – ๒๔๓๕
๔. เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสงชูโต) พ.ศ. ๒๔๔๕ –

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สนธิสัญญาระหว่างรัฐบาลสยาม กับ รัฐบาลอินเดีย เพื่อส่งเสริมการติดต่อทางพาณิชย์ ระหว่างพม่าของอังกฤษ กับอาณาเขตของเมืองเชียงใหม่ ลำปาง และลำพูน (สัญญาเชียงใหม่) ลงนาม ณ เมืองกัลกัตตา เมื่อวันที่ ๑๔ มกราคม พ.ศ. ๑๘๓๔

ด้วยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎ บุรุศยรัตนราชวรวิวงษวรุตมพงษ์บริพัตร วรขัตติยราชนิกโรดม จาตุรันตบรมมหาจักร – พรรดิราชสังกาศบรมธรรมิกมหาราชาธิราช บรมนารถบพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เปนพระเจ้าแผ่นดินใหญ่ในรัชการที่ห้า ในพระบรมราชวงษซึ่งได้ดำรงรัตนราไชมหัยสวรรยาธิบัต ณ กรุงเทพ มหานครอมรรัตนโกสินทรมหินทรายุทธยาพระเจ้ากรุงสยาม มีพระราชประสงค์จะดำรงรักษาทางพระราชไมตรีให้วัฒนาถาวรยิ่งขึ้นไป ด้วยเมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูน เป็นของฝ่ายไทย แลเขตรแดนซึ่งเปนกอลอนี่เมืองขึ้นฝ่ายอังกฤษติดต่อกันกับเมืองเชียงใหม่ลูกค้าไปมาค้าขาย เกิดโจรผู้ร้ายแลเหตุต่าง ๆ จะต้องจัดการระงับโจรผู้ร้ายให้ลูกค้าทั้งสองฝ่ายไปมาค้าขายโดยสดวก ทานเสนาบดีกรุงสยาม แลคอเวอนแมนต์ ฝ่ายอินเดียเหนพร้อมกันแล้ว สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามจึงโปรดตั้งให้พระยาเจริญราชไมตรี เป็นผู้ใหญ่ได้บังคับการสิทธิ์ขาดในสาลต่างประเทศเปนมินิศเตอเปลนิโปเตนติเอริยที่หนึ่ง พระยาสมุทบุรานุรักษ์ผู้บังคับการเมืองสมุทรปราการ เปนมินิศเตอเปลนิโปเตนติเอริยที่สอง พระมหามนตรีศรีองครักษ สมุหเจากรมพระตำรวจในขวาเป็นที่ปฤกษานายหนึ่ง กับหลวงสยามานุเคราะห์กงสุลเมืองรางงุนนายหนึ่ง ฝ่ายทานเรตฮอนเนอเรเปลทอมมาศยอศแบริงบารอนนอตบรุกที่สแตรตตอน เปนบารนเนต แลเปนที่ปฤกษาของสมเด็จพระนาง เปนเจ้าแผ่นดินเกรตบริตแตนแลอายริแลนด์ แลเปนแครนตมาศเตอเครื่องอิศริยยศชื่อสะตาร์อินเดียอย่างที่สุด แลเปนไวสรอยคอเวอนเนอเยเนราลอินเดียอยู่ในที่ประชุม จึงได้ตั้งทานซาเลอัมเฟอสอนเอคจิซอนกอมแปเนียน ซึ่งได้รับเครื่อง

อิศริยยศอย่างสูง ชื่อสะตาร์อินเดียเปนเปลนิโปเตนติเอรีย และผู้ซึ่งมีอำนาจทั้งสองฝ่ายได้ปฤกษาเหนถูกต้องตกลงกับตามข้อสัญญาซึ่งจะกล่าวนี้

ข้อ ๑ ว่า สมเดจพระเจ้าแผ่นดินสยามจะให้เจ้าเชียงใหม่ตั้งด่านกองตระเวนแลให้มีเจ้าพนักงานกำกับรินฝั่งแม่น้ำสะระวิลที่เปนเขตรแดนเมืองเชียงใหม่ ซึ่งเปนของฝ่ายสยาม แล้วให้มีโปลิศตั้งอยู่ภอสมควร จะได้ระงับห้ามโจรผู้ร้ายแลการอื่น ๆ ที่เปนสำคัญ

ข้อ ๒ ว่า ผู้หนึ่งผู้ใดเปนโจรผู้ร้ายในเมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูน หนีข้ามไปในเขตรแดนอังกฤษ เจ้าพนักงานอังกฤษ แลโปลิศจะช่วยติดตามจับผู้ร้ายโดยแขงแรง ถ้าได้ตัวผู้ร้ายเปนคนในบังคับสยาม ต้องส่งให้เจ้าพนักงานสยามที่เมืองเชียงใหม่ ถ้าเปนคนในบังคับอังกฤษ ให้ขุนนางอังกฤษที่ตั้งอยู่ ณ เขตรแดนยองสะลินชำระให้ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดเปนผู้ร้ายในเขตรแดนอังกฤษหนีเข้าไปในเขตรแดนเมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูน เจ้าพนักงานฝ่ายสยามกับโปลิศจะช่วยติดตามจับผู้ร้ายโดยแขงแรง ถ้าได้ตัวผู้ร้ายเปนคนในบังคับอังกฤษ ต้องส่งให้ขุนนางที่ตั้งอยู่ยองสะลิน ถ้าเปนคนในบังคับสยามเจ้าพนักงานที่ตั้งอยู่เมืองเชียงใหม่จะชำระให้ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดที่มีหนังสือเดินทางตามในสัญญาข้อ ๔ ถ้าไม่มีหนังสือเดินทาง เปนโจรผู้ร้ายในเขตรแดนอังกฤษ เขตรแดนสยาม ถ้าจับตัวผู้ร้ายได้ ไม่ต้องถามว่าเปนคนชาติของผู้ใด ต้องชำระตัดสินทำโทษตามกฎหมายบ้านเมืองนั้น ถ้าทรัพย์สิ่งของที่ผู้ร้ายลักไป เจ้าพนักงานในเขตรแดนฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดชำระได้ทรัพย์สิ่งของมาแล้วต้องส่งทรัพย์สิ่งของให้แก่เจ้าของฝ่ายนั้น

ข้อ ๓ ว่า เจ้าพนักงานสยามที่เมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูน จะต้องช่วยป้องกันคนในบังคับอังกฤษซึ่งไปมาค้าขายและมีธุระอื่น ๆ ในเมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูนโดยสมควร แลคอเวอนแมนต์อังกฤษในฝ่ายอินเดียก็จะต้องช่วยป้องกันคนในบังคับสยาม ซึ่งมาจากเมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูน ไปค้าขายฤามีธุระอื่น ๆ เข้าไปในเขตรแดนอังกฤษเหมือนกัน

ข้อ ๔ ว่า คนในบังคับอังกฤษมาแต่เมืองพม่า ฝ่ายอังกฤษเข้าไปเมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูน ต้องมีหนังสือเดินทางสำรับตัวของผู้ครองเมืองพม่าฝ่ายอังกฤษ ฤาขุนนางซึ่งผู้ครองเมืองพม่าฝ่ายอังกฤษตั้งให้เป็นเจ้าพนักงานในหนังสือเดินทางสำรับตัวนั้น ให้ใส่ชื่อแลตำนิวามาด้วยธุระสิ่งใด ๆ หนังสือเดินทางนั้นต้องเปลี่ยนใหม่ทุกครั้ง แต่หนังสือเดินทางสำรับตัวนั้นเจ้าพนักงานซึ่งตั้งอยู่ในเขตรแดนชั้นนอกฤาชั้นใน เมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูน จะเรียกดูต้องให้ดู ถ้าผู้ที่มีหนังสือเดินทางไม่มีสิ่งของต้องห้ามตามหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี ซึ่งสมเดจพระเจ้ากรุงสยาม กับสมเดจพระนางเจ้ากวินกรุงเองแคลนด์ทำไว้ เมื่อวันที่สิบแปด เดือนเอเปริล คฤษฎศักราช ๑๘๕๕ ปี แลข้อเพิ่มเติมซึ่งคอเวอนแมนต์สยามกับกอมิศเนอฝ่ายอังกฤษ ได้ทำไว้เมื่อวันที่สิบสาม เดือนเม คฤษฎศักราช ๑๘๕๖ ปี มิให้ขัดขวางไว้ต้องยอมให้ไปตามระยะทาง ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดไม่มีหนังสือเดินทางสำรับตัวจะให้กลับก็ได้ แต่อย่าให้ทำอันตรายด้วยประการใด

ข้อ ๕ ว่า มีประสงค์ตกลงกันจะระวังความซึ่งคนในบังคับอังกฤษคนในบังคับสยามที่อยู่ในเมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูน ซึ่งเป็นฝ่ายของไทยที่จะเป็นความแก่กันต่อไปข้างน่า มิใช่เปนความถึงพันมหันตโทษ สมเดจพระเจ้าแผ่นดินกรุงสยามจะตั้งผู้ซึ่งสมควรให้เปนตระลาการที่เมืองเชียงใหม่ และตระลาการนั้นจะมีอำนาจได้ชำระตัดสินความของคนในบังคับอังกฤษฟ้องคนในบังคับสยามที่เมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูน ถ้าคนในบังคับสยามฟ้องคนในบังคับอังกฤษซึ่งมาแต่พม่า อังกฤษที่เข้าไปในเมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูน ซึ่งมีหนังสือเดินทางสำรับตัวตามหนังสือสัญญาข้อ ๔ ถ้าคนในบังคับอังกฤษยอมให้ชำระที่ศาลนั้นจึ่งชำระตัดสินได้ ถ้าคนในบังคับสยามฟ้องคนในบังคับอังกฤษที่มาแต่พม่า ฝ่ายอังกฤษเข้าไปที่เมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูน ที่มีหนังสือเดินทางสำรับตัวตามหนังสือสัญญาข้อ ๔ ถ้าไม่ยอมให้ตระลาการที่เมืองเชียงใหม่ชำระตัดสินก็ต้องให้กงสุลอังกฤษในกรุงเทพ ฯ ฤาขุนนางอังกฤษที่ตั้งอยู่เขตรแดนยองสะลิน

ชำระตัดสิน ถ้าคนในบังคับสยามฟ้องคนในบังคับอังกฤษเข้าไปอยู่ที่เมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูน ถ้าไม่มีหนังสือเดินทางสำรับตัวตามหนังสือสัญญาข้อ ๔ ความนั้นต้องชำระตัดสินตามกฎหมายเมืองนั้น

ข้อ ๖ ว่า คนในบังคับสยามที่อยู่เบื้องพม่าฝ่ายอังกฤษ ถ้าเป็นความกันเองจะหาตระลาการฝ่ายอังกฤษในตำบลนั้นให้ชำระความ ตระลาการอังกฤษนั้นจะต้องช่วยว่ากล่าวให้สำเร็จตามไมตรี ถ้าโจทจำเลยยอมกันความนั้นก็แล้วกันได้ ถ้าคนในบังคับอังกฤษอยู่ที่เมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูน เป็นความกันเอง จะไปหาตระลาการที่เมืองเชียงใหม่ ซึ่งได้ตั้งอยู่ตามหนังสือสัญญาข้อ ๕ ตระลาการที่เมืองเชียงใหม่ต้องช่วยให้สำเร็จตามไมตรี ถ้าโจทจำเลยยอมกันตามตัดสิน ความนั้นก็แล้วแกกันได้

ข้อ ๗ ว่า คนเกิดในฝ่ายอินเดีย ซึ่งอยู่ในบังคับอังกฤษมาแต่พม่าฝ่ายอังกฤษเข้าไปในเมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูน ที่ไม่มีหนังสือเดินทางสำรับตัวตามหนังสือข้อ ๔ ถ้าทำความผิดในเขตรแดนสยาม ต้องชำระตามสาลแลกฎหมายเมืองนั้น ถ้าคนเกิดในฝ่ายอินเดีย ซึ่งอยู่ในบังคับอังกฤษอย่างที่กล่าวมาแล้ว ถ้ามีหนังสือเดินทางสำรับตัวตามหนังสือสัญญาข้อ ๔ แล้วทำความผิด ต้องให้กงสุลอังกฤษในกรุงเทพ ฯ ฤาให้ขุนนางอังกฤษที่ตั้งอยู่ในเขตรแดนยองสะลินชำระตามกฎหมายอังกฤษ

ข้อ ๘ ว่า เจ้าพนักงานที่เมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูน ถ้าขุนนางที่ตั้งอยู่เขตรแดนยองสะลินฤากงสุลในกรุงเทพ ฯ จะต้องการคำหา คำให้การ คำพยานแลผู้ที่เป็นพยาน ซึ่งต้องการจะได้ตัดสินความมหันตะโทษแลความมิใช่มหันตะโทษที่ยังไม่แล้ว ก็ต้องให้ทุกครั้ง ถ้าตระลาการที่เมืองเชียงใหม่ ต้องการคำหา คำให้การ คำพยานแลผู้ที่เป็นพยาน ต้องให้เหมือนกันทุกครั้ง

ข้อ ๙ ว่า ความซึ่งขุนนางอังกฤษที่ตั้งอยู่เขตรแดนยองสะลินชำระก็ดี ฤาตระลาการที่เมืองเชียงใหม่ก็ดี ซึ่งได้ตั้งไว้ตามหนังสือสัญญาข้อ ๕ นี้ ถ้าคนในบังคับสยามเป็นความเกี่ยวกับคนในบังคับอังกฤษ ฤาคนในบังคับอังกฤษเกี่ยวข้องกับ

คนในบังคับสยาม เจ้าพนักงานสยาม ฤาเจ้าพนักงานอังกฤษ ทั้งสองฝ่ายจะใช้ขุนนางนายหนึ่งไปฟังชำระความก็ได้ ถ้าต้องการคำหาคำให้การคำพยาน เจ้าพนักงานสยาม ฤาเจ้าพนักงานอังกฤษจะคัดส่งให้อย่าให้คิดเอาค่าจ้างแต่สิ่งใด

ข้อ ๑๐ ว่า คนบังคับอังกฤษที่มีหนังสือเดินทางสำรับตัวตามหนังสือสัญญาข้อ ๔ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดจะซื้อไม้ตัดไม้กานไม้ที่ป่าเมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูน ต้องทำหนังสือสัญญาต่อเจ้าของป่าให้มีกำหนดปี หนังสือสัญญานั้นทำเป็นสองฉบับ เอาไว้คนละฉบับต้องประทับตราตระลาการไทยที่เมืองเชียงใหม่ ซึ่งได้ตั้งไว้ตามหนังสือสัญญาข้อ ๕ แลประทับตราเจ้าเชียงใหม่ด้วย และตระลาการที่เมืองเชียงใหม่ต้องส่งสำเนาหนังสือสัญญาซื้อไม้นั้น ให้แก่ขุนนางอังกฤษที่ตั้งอยู่เชตรแดนยองสะลินฉบับหนึ่งทุกครั้ง ถ้าผู้หนึ่งทั้งสองฝ่ายให้มีอำนาจในการนี้แล้ว จึงได้แก้หนังสือสัญญาได้ตามที่จะเห็นขาดเห็นเกินประการใด

ข้อ ๑๖ ว่า หนังสือสัญญานี้ทำไว้เป็นภาษาอังกฤษและภาษาสยาม เนื้อความอันเดียวต้องกัน แต่ผู้ซึ่งมีอำนาจเต็มในฝ่ายอังกฤษไม่รู้ภาษาไทยได้ตกลงกัน ถ้าเป็นเหตการทุ่มเถียงกันในสัญญานี้ต้องเอาคำอังกฤษเป็นแน่

ข้อ ๑๗ ว่า ท่านไวสรอยคอเวอนเนอเยเนราลอินเดียได้รัติฟายหนังสือสัญญานี้ ได้ให้ผู้มีอำนาจเต็มฝ่ายสยามทราบแล้ว หนังสือสัญญานี้ขอให้สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามรัติฟายแล้ว ให้ส่งให้แก่สะเกรศตารีคอเวอนแมนต์ฝ่ายอินเดียที่ว่าการต่างประเทศเมืองกาละกัตตา ในกำหนดสี่เดือนเข้ามาหนังสือสัญญานี้เมื่อรัติฟายแล้วจึงใช้ได้ ในวันที่หนึ่ง เดือนยันนุวารี คฤษตศักราช ๑๘๓๕ ปี ตรงกับวันศุกรแรม ๕ ค่ำ เดือนอ้าย ปีจอฉศก จุลศักราช ๑๒๓๖ ปี แลท่านผู้มีอำนาจทั้งสองฝ่ายได้ลงชื่อประทับตราในหนังสือสัญญาสองฉบับเป็นอักษรอังกฤษอักษรสยามไว้เป็นสำคัญ หนังสือสัญญานี้ทำที่เมืองกาละกัตตาลงวันที่สิบสี่ เดือนเยนุรารี คฤษตศักราช ๑๘๓๔ ปี ตรงกับวันพุธเดือนยี่แรมสิบสองค่ำจุลศักราช ๑๒๓๕ ปีรกาเบญจศก

หนังสือสัญญาฉบับนี้ ได้ลงชื่อพระยาเจริญราชไมตรี ประทับตราเทวดานั่งแท่นถือดอกบัว พระยาสมุหพระกลาโหม ประทับตราชื่อตัวมีช้างอยู่กลาง มิศเอศจิซอน

ผู้รับอำนาจเต็ม แต่ท่านไวสรอย ประทับตราครั่งดวงตราชื่อตัวรวมตราสามดวง ได้ประทับไว้ท้ายหนังสือสัญญาที่อักษรอังกฤษแห่งหนึ่ง ที่อักษรไทยแห่งหนึ่งทั้งสองฉบับ หนังสือสัญญานี้รักษาไว้ ณ กรุงเทพ ฯ ฉบับหนึ่ง ที่หุ้มกระดาษ หนังสือสัญญาประทับตราประจำครั่งของมิศเอสจิซอนฉบับหนึ่ง ที่หุ้มกระดาษหนังสือสัญญาประทับตราประจำครั่งรูปพระขรรค์มีเครือดอกไม้ของพระยาเจริญราชไมตรี รักษาไว้ ณ เมืองกาละกัตตา ผู้ใดที่เป็นคนในบังคับอังกฤษมีหนังสือสำรับตัว ตัดไม้กานไม้ในป่าตำบลหนึ่งตำบลใด เจ้าของป่าไม่ยอม ฤาเกินกำหนดหนังสือสำคัญที่ทำไว้แล้วนั้น ต้องใช้ราคาผลประโยชน์ที่เสียไปให้แก่เจ้าของป่าตามกงสุลอังกฤษในกรุงเทพ ฯ ฤาขุนนางอังกฤษที่เขตรแดนยองสะลินเห็นสมควร ถ้าผู้นั้นไม่มีหนังสือสำรับตัวแล้วต้องชำระตามสาลแลกฎหมายเมืองนั้น

ข้อ ๑๑ ว่า ตระลาการที่เมืองเชียงใหม่ ซึ่งได้ตั้งไว้ตามหนังสือสัญญาข้อ ๕ แลเจ้าเชียงใหม่ต้องห้ามอย่าให้เจ้าของป่าทำหนังสือสัญญาขายไม้ ฤาป่าไม้ในป่าตำบลเดียวเป็นสองรายสามราย แลห้ามอย่าให้ผู้หนึ่งผู้ใดไปตีตราฤาลบตราที่เป็นเจ้าของแท้ได้ตัดตีตราไว้ แลต้องช่วยลูกค้าที่ตัดไม้ซื้อไม้ตามสมควร จะได้เกบไม้ของตัวได้ ถ้าเจ้าของป่าไม่ให้ตัดไม้ กานไม้ ฤาไม่ให้ถอยไม้ตามหนังสือสัญญาซื้อไม้ที่ว่าไว้ในหนังสือสัญญาข้อ ๑๐ ให้ตระลาการที่เมืองเชียงใหม่ ซึ่งตั้งไว้ตามหนังสือสัญญาข้อ ๕ กับเจ้าเชียงใหม่บังคับให้เจ้าของป่าเสียค่าปรับการให้กับผู้ซึ่งได้ทำหนังสือสัญญานั้นภอสมควร ตามกฎหมายฝ่ายสยาม

ข้อ ๑๒ ว่า คนในบังคับอังกฤษซึ่งมาแต่พม่าฝ่ายอังกฤษเข้าในเขตรแดนสยาม สิ่งของต้องพิกัดภาษีต้องเสียภาษีตามธรรมเนียมเมืองนั้น ถ้าคนในบังคับสยามเข้าไปในเขตรแดนอังกฤษ สิ่งของต้องพิกัดภาษี ต้องเสียภาษีตามคอเวอนแมนต์ได้ตั้งไว้

ข้อ ๑๓ ว่า ขุนนางอังกฤษซึ่งตั้งอยู่ที่เขตรแดนยองสะลิน จะมีอำนาจตามหนังสือสัญญานี้ แลมีอำนาจทุกอย่างเหมือนกงสุลอังกฤษนายหนึ่ง ตามหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีสมเดจ์พระนางเจ้าวินกรุงเองแคลน์ที่ได้ทำไว้ต่อสมเดจ์พระเจ้าแผ่นดินสยาม เมื่อวันที่สิบแปดเดือนเอปริล คฤษตศักราช ๑๘๕๕ ปี

แลข้อเพิ่มเติมซึ่งคอเวอนแมนต์ฝ่ายสยามกับกอมิศเนอฝ่ายอังกฤษได้ทำไว้ในวันที่สิบสามเดือนเม คฤษตศักราช ๑๘๕๖ ปี

ข้อ ๑๔ ว่า ไม่มีข้อหนึ่งข้อใดในหนังสือสัญญานี้จะยกข้อความหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี ฤาหนังสืออื่น ๆ ซึ่งใช้อยู่ในระวางคอเวอนแมนต์อังกฤษคอเวอนแมนต์สยามปัจจุบันนี้ได้ แต่ข้อความที่มีอยู่ในสัญญานี้ ใช้ได้เฉพาะที่ได้สัญญาตกลงกันเตมในหนังสือสัญญาใหม่นี้

ข้อ ๑๕ ว่า เมื่อพ้นเจดปีนับตั้งแต่วันได้ใช้หนังสือสัญญานี้ ฝ่ายประเทศอังกฤษฤาประเทศสยาม จะขอตรวจแก้หนังสือสัญญานี้ให้บอกลวงหน้าสิบสองเดือนแลตั้งขุนนาง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผนวก ค.

หนังสือสัญญา
ในระหว่างกรุงสยามกับกรุงอังกฤษ
ว่าด้วยเมืองเชียงใหม่ เมืองลำปาง เมืองลำพูน
ณ วันจันทร์เดือนสิบขึ้นสองค่ำ จุลศักราช ๑๒๔๕
ปีมแม เบญจศก
ตรงกับวันที่ ๓ เดือนเสปเตมเบอร์ คฤษตศักราช ๑๘๘๓

ด้วยทางพระราชไมตรีความสงบเรียบร้อยแลทางค้าขายได้ตั้งอยู่โดยผาสุก ในระหว่างกรุงเกรตบริเตนอังกฤษกับกรุงสยาม อันเป็นอยู่เสมอด้วยหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีที่ลงวันที่ ๑๘ เอปริล คฤษตศักราช ๑๘๕๔ คือวันพุฒเดือนหกขึ้นสองค่ำปีเถาะสัปตศก ๑๒๑๗ แลในข้อสัญญาเพิ่มเติมที่ลงวันที่ ๑๓ เม ๑๘๕๖ คือวันอังคารเดือนหกขึ้นเก้าค่ำ ปีมโรง อัฐศก ๑๒๑๘ แลในการที่เกี่ยวข้องด้วยแวนแคว้นนครเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูนนั้น ก็ได้มีอยู่ด้วยสัญญาฉบับหนึ่งต่างหาก ในระหว่างผู้ปกครองเมืองอินเดียแลสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม ลงวันที่ ๑๔ เยนุวารี ๑๘๗๔ คือวันพุฒเดือนยี่แรมสิบสองค่ำ เบญจศก ๑๒๓๕ นั้นแล้ว

แลด้วยสมเด็จพระนางเจ้าราชินีของกรุงเกรตบริเตนแลไอรแลนด์อันรวมกัน และบรมราชาธิราชินีแห่งอินเดีย กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน บรมราชาธิราชแห่งลาว, มลายู กระเหรี่ยง แลอื่น ๆ มีพระราชดำริห์ที่จะประกอบการป้องกันความชั่วร้ายในแวนแคว้นเมืองนครเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูนเป็นของฝ่ายไทยให้เป็นผลดียิ่งขึ้น แลที่จะเกื้อกูลแก่ทางค้าขายในระหว่างเมืองพม่าฝ่ายอังกฤษกับแวนแคว้นที่ได้กล่าวชื่อมาแล้วแต่ต้นนั้น จึงได้มีพระราชหฤไทยตกลงพร้อมกันที่ยกเลิกหนังสือสัญญาฉบับหนึ่งต่างหากที่ได้ทำเมื่อวันที่ ๑๔ เดือนเยนุวารี ๑๘๗๔ คือวันพุฒเดือนยี่แรมสิบสองค่ำปีระกา เบญจศก ๑๒๓๓ นั้น แลทำ

สัญญาใหม่ขึ้นแทน เพราะเหตุฉะนั้น จึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดตั้งผู้มีอำนาจที่จะทำสัญญาทั้งสองฝ่าย คือว่า

สมเด็จพระนางเจ้าราชินีของกรุงเกรตบริเตนแลไอรแลนด์อันรวมกันแลบรมราชาธิราชินีแห่งอินเดียนั้น

วิลเลียมเฮนรีนิวแมน เอศไควร์เฮอมาเยสตีเอตติงเอเยนต์แลกงสุลเยเนราล ที่กรุงเทพมหานคร ของสมเด็จพระนางเจ้าในกรุงสยาม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม บรมราชาธิราชแห่งลาว มลายู กระเหรี่ยง แลอื่น ๆ จึ่งได้ตั้งเจ้าพระยาภาณุวงษมหาโกษาธิบดี ผู้ได้รับเครื่องราชอิศริยยศมงกุฎสยามชั้นที่ ๑ ชื่อมหาสุราภรณ์ แลเครื่องราชอิศริยยศสำหรับตระกูล ชั้นที่ ๑ ชื่อประถมจุลจอมเกล้า เครื่องราชอิศริยยศช้างเผือกชั้นที่ ๒ ชื่อจุลราภรณ์ เสนาบดีว่าการต่างประเทศ แลเปนปริวิเคาน์ซิลลอกับพระยาเจริญราชไมตรี ซึ่งได้รับเครื่องราชอิศริยยศช้างเผือกชั้นที่ ๒ ชื่อจุลราภรณ์ แลเครื่องราชอิศรยยศสำหรับตระกูลชั้นที่ ๒ ชื่อทุติยจุลจอมเกล้าวิเสศ ที่ปฤกษาราชการแผ่นดินปริวิเคาน์ซิลลอ แลเปนผู้บังคับการศาลต่างประเทศ พระยาเทพประชุม ซึ่งได้รับเครื่องราชอิศรยยศมงกุฎสยามชั้นที่ ๑ ชื่อมหาสุราภรณ์ แลราชอิศรยยศสำหรับตระกูลชั้นที่ ๒ ชื่อทุติยจุลจอมเกล้า เปนปริวิเคาน์ซิลลอ แลปลัดทูลฉลองในกรมพระลาโหม ทั้งสามนี้เปนผู้มีอำนาทเต็ม และผู้มีอำนาทเต็มทั้งสองฝ่ายนั้น เมื่อได้ส่งหนังสือสำคัญมอบอำนาทให้ซึ่งกันและกัน แลเห็นว่าเปนการถูกต้องตามแบบแล้ว ได้ตกลงทำเปนสัญญามีข้อความเปนหลายข้อดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ หนังสือสัญญาในระหว่างคอเวอนแมนต์เมืองอินเดียกับคอเวอนเมนต์ของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม ลงวันที่ ๑๔ เดือนเยนวารี คฤษตศักราช ๑๘๗๔ คือวันพุมเดือนยี่แรมสิบสองค่ำปีระกา เบญจศก ๑๒๓๕ จะได้ยกเลิกเสียไม่ใช้ต่อไปด้วยสัญญาฉบับนี้

ข้อ ๒ ว่า เจ้าพนักงานสยามที่เมืองนครเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง

เมืองลำพูน จะต้องช่วยป้องกันคนในบังคับอังกฤษซึ่งไปมาค้าขายและมีธุระอื่น ๆ ในเมืองนครเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูน โดยสมควร

แลคอเวอนแมนต์อังกฤษในฝ่ายอินเดียก็จะช่วยป้องกันคนในบังคับสยามซึ่งมาจากเมืองนครเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูน ไปค้าขายฤามีธุระอื่น ๆ เข้าไปในเขตรแดนอังกฤษเหมือนกัน

ข้อ ๓ ว่า คนในบังคับอังกฤษมาแต่เมืองพม่าฝ่ายอังกฤษเข้าไปในเมืองนครเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูน ต้องมีหนังสือเดินทางสำหรับตัวของผู้ครองเมืองพม่าฝ่ายอังกฤษ ฤาชุนนางซึ่งผู้ครองเมืองพม่าฝ่ายอังกฤษตั้งให้เป็นเจ้าพนักงาน ในหนังสือเดินทางสำหรับตัวนั้น ให้ลงชื่อแลตำหนิว่ามาด้วยธุระสิ่งใด ๆ มีเครื่องอาวุธอย่างไรมาด้วย หนังสือเดินทางนั้นต้องเปลี่ยนใหม่ทุกครั้ง แต่หนังสือเดินทางสำหรับตัวนั้น เจ้าพนักงานซึ่งตั้งอยู่ในเขตรแดนชั้นนอกฤาชั้นในเมืองนครเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูน จะเรียกดูต้องให้ดู ถ้าผู้ที่มีหนังสือเดินทางไม่มีสิ่งของต้องห้ามตามหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี ลงวันที่ ๑๘ เดือนเอปริล คฤษตศักราช ๑๘๕๕ ปี แลข้อเพิ่มเติมลงวันที่ ๑๓ เดือนเม คฤษตศักราช ๑๘๕๖ ปี มิให้ขัดขวางไว้ ต้องยอมให้ไปตามในระยะทาง ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดที่ไม่มีหนังสือเดินทางสำหรับตัว จะให้กลับก็ได้ แต่อย่าให้ทำอันตรายด้วยประการใด หนังสือเดินทางนั้น กงสุลเยเนราลของสมเด็จพระนางเจ้าที่กรุงเทพมหานคร แลกงสุลฤาไวซกงสุลของสมเด็จพระนางเจ้าที่นครเชียงใหม่ จะเปนผู้ออกให้ก็ได้เหมือนกัน เมื่อเปนเหตุที่หนังสือเดินทางเดิมสูญหายไป ฤาพ้นกำหนดหนังสือเดินทางนั้นฤาเปนเหตุคล้ายกับที่ว่ามานั้น

ถ้าคนในบังคับอังกฤษจะเที่ยวไปมาในแว่นแคว้นแผ่นดินสยามต้องรับหนังสือเดินทางของเจ้าพนักงานฝ่ายสยาม

ถ้าคนในบังคับไทยที่ออกจากเมืองนครเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูน ไปยังเมืองพม่าฝ่ายอังกฤษ ต้องมีหนังสือเดินทางของผู้ครองนครเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูน ในหนังสือเดินทางนั้น ให้ลงชื่อแลตำหนิลงมาด้วย

ธุระใด ๆ มีเครื่องอาวุธอย่างไรมาด้วย หนังสือเดินทางนั้นต้องเปลี่ยนใหม่ทุกครั้ง แลถ้าเจ้าพนักงานซึ่งอยู่ในเขตรแดนชั้นนอกชั้นในฝ่ายพม่าอังกฤษจะเรียกดูต้องให้ดู ถ้าผู้ที่มีหนังสือเดินทางไม่มีสิ่งของต้องห้าม มิให้ขัดขวางไว้ต้องยอมให้ไปในระยะทาง ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดไม่มีหนังสือเดินทางจะให้กลับก็ได้ แต่อย่าให้ทำอันตรายด้วยประการใด

ข้อ ๔ ว่า คนในบังคับอังกฤษซึ่งมาแต่พม่าฝ่ายอังกฤษ เข้าไปในเขตรแดนสยาม สิ่งของต้องพิกัดภาษีต้องเสียภาษีตามธรรมเนียมเมืองนั้น ถ้าคนในบังคับสยามเข้าไปในเขตรแดนอังกฤษ สิ่งของต้องพิกัดภาษีจะต้องเสียภาษีตามคอเวอนแนนท์ได้ตั้งไว้ บันดาพิกัดภาษีอากรทั้งหลายนี้ จะได้ตีพิมพ์สำหรับที่จะให้คนทั้งปวงทราบทั่วกัน

ข้อ ๕ ว่า สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามจะให้เจ้านครเชียงใหม่ตั้งด่านกองตระเวรแลให้มีเจ้าพนักงานกำกับริมฝั่งแม่น้ำสระวินที่เป็นเขตรแดนเมืองนครเชียงใหม่ ซึ่งเป็นของฝ่ายสยาม แล้วให้มีโปลิศตั้งอยู่พอสมควร จะได้ระงับห้ามโจรผู้ร้ายแลการอื่น ๆ ที่เป็นสำคัญ

ข้อ ๖ ผู้หนึ่งผู้ใดต้องคะดีถ้าเป็นโทษอยู่ด้วยเป็นโจรผู้ร้ายฆ่าคนปล้นทรัพย์ ถ้าการที่เป็นฉกรรจมหันตโทษ ในเมืองนครเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูน หนีรอดไปในเขตรแดนอังกฤษ เจ้าพนักงานอังกฤษแลโปลิศจะช่วยติดตามจับผู้ร้ายโดยแข็งแรง ถ้าได้ตัวผู้ร้ายเช่นนั้นเป็นคนในบังคับสยามแล้ว ถ้าเป็นคนในบังคับประเทศอื่นนอกจากประเทศสยามแลอังกฤษ จะส่งให้เจ้าพนักงานสยามที่เมืองนครเชียงใหม่ แต่ที่ถูกตามกฎหมาย การส่งคนโทษเมืองต่อเมืองที่มีอยู่ในเมืองอินเดียของอังกฤษในเวลานั้น ถ้าเป็นคนในบังคับอังกฤษจะส่งให้เจ้าพนักงานไทย ถ้าจะให้เจ้าพนักงานอังกฤษจัดการก็สุดแต่ข้าหลวงอังกฤษที่เมืองพม่าฝ่ายอังกฤษ ถ้าขุนนางผู้ใดที่ข้าหลวงได้มอบการไว้นั้นตัดสิน ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดต้องคะดี ถ้าเป็นโทษอยู่ด้วยเป็นผู้ร้ายฆ่าคนปล้นทรัพย์ ถ้าการที่เป็นฉกรรจมหันตโทษในเขตรแดนอังกฤษ หนีรอดไปในเขตรแดนเมืองนครเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง

เมืองลำพูน เจ้าพนักงานฝ่ายสยามกับโปลิศจะช่วยติดตามจับผู้ร้ายโรงแขงแรง ถ้าได้ตัวผู้ร้ายเช่นนั้นเป็นคนในบังคับอังกฤษ ต้องส่งให้เจ้าพนักงานอังกฤษ ตามกฎหมายการส่งคนที่มีอยู่ในประเทศสยามในเวลานั้น ถ้าเป็นคนในบังคับสยาม ฤาเป็นคนชาติอื่นที่ไม่มีหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีกับประเทศสยาม จะส่งให้เจ้าพนักงานอังกฤษฤาเจ้าพนักงานไทยจะชำระเอง ก็แล้วแต่เจ้าพนักงานไทยจะตัดสิน เมื่อได้ปฤกษากับกงสุลฤาไวซกงสุลแล้ว

ข้อ ๗ ผลประโยชน์ของบันดาคนในบังคับอังกฤษที่มายังเมืองนครเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูนนั้น จะได้ให้กงสุลฤาไวซกงสุลอังกฤษผู้ที่จะได้ตั้งขึ้นไปอยู่ที่เมืองนครเชียงใหม่นั้น เป็นผู้ตรวจตราระวังรักษา แลมีอำนาจที่จะพิจารณาความมโนสาเรแลความนครบาล ตามเนื้อความที่มีในข้อ ๒ ของไขข้อสัญญาเพิ่มเติม วันที่ ๑๓ เดือนเม คฤษตศักราช ๑๘๕๖ คือวันอังคารเดือนหกขึ้นเก้าค่ำปีมโรง อัฐศกศักราช ๑๒๑๘ แต่ต้องทำตามความที่ว่าไว้ในข้อ ๘ ของหนังสือสัญญาฉบับนี้

ข้อ ๘ สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามจะตั้งชื่อผู้ซึ่งสมควรให้เป็นตระลาการฤาข้าหลวงคนเดียวฤาหลายคนอยู่ที่เมืองนครเชียงใหม่ เพื่อประโยชน์ที่จะว่าไว้ในที่นี้ต่อไป ตระลาการนั้นต้องทำตามกำหนดเนื้อความที่มีอยู่ในสัญญานี้แล้ว มีอำนาทที่จะพิจารณาความมโนสาเรความนครบาลก็ได้ทุกเรื่อง ในถ้อยความที่จะเกิดมีขึ้นในเมืองนครเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูน บันดาความในระหว่างคนในบังคับอังกฤษ ฤาในความที่คนในบังคับอังกฤษจะเป็นผู้กล่าวโทษก็ดี ฤาเป็นผู้ต้องถูกฟ้องคะดีต้องเรียกหามาพิจารณาก็ดี ฤาเป็นโจทก็ดี เป็นจำเลยก็ดี ชำระได้หมดตามกฎหมายฝ่ายสยาม แลต้องให้ถืออยู่เป็นนิจว่าในบันดาความที่ว่ามาเหล่านี้ กงสุลฤาไวซกงสุลจะต้องไปอยู่ในเวลาที่จะชำระได้ แลในความที่สัปเยกอังกฤษเป็นจำเลย ฤาผู้ถูกฟ้องนั้นจะต้องคัดสำนวนความให้กงสุลฤาไวซกงสุล ไม่คิดค่าธรรมเนียมที่จะคัดเทียบถ้อยคำสำนวนนั้น แลถ้ากงสุลเห็นว่าเป็นการสมควรใน

ผลประโยชน์ทางยุติธรรมจะแนะนำให้ตระลาการได้ด้วยต้องทำตามข้อความนี้อีก ว่าในเวลาก่อนที่จะตัดสินความนั้น ในความที่จำเลยฤาผู้ถูกฟ้องเป็นสัปเยกอังกฤษ ถ้ากงสุลไวซกงสุลเห็นสมควรในผลประโยชน์ทางยุติธรรม โดยจะเขียนหนังสือคำขอด้วยลายมือของกงสุลฤาไวซกงสุลเอง เป็นการชี้ให้ตระลาการ เพื่อจะสำแดงความปรารถนาของกงสุล ฤาไวซกงสุล ในความเรื่องใดเรื่องหนึ่งซึ่งโจทจำเลยเป็นคนในบังคับอังกฤษทั้ง ๒ ฝ่าย ฤาในความเรื่องซึ่งคนในบังคับอังกฤษผู้ต้องคะดีถูกฟ้องต้องเรียกหาฤาเป็นจำเลยนั้น ให้ส่งไปยังศาลกงสุลที่เมืองนคร – เชียงใหม่ เพื่อจะได้วางบทกฎหมายดังนี้ กงสุลฤาไวซกงสุลนั้นมีอำนาทที่จะทำได้ แลความเรื่องนั้นก็ต้องส่งไปยังศาลที่กล่าวมาเมื่อกี้นี้ ตามที่กงสุลฤาไวซากงสุลขอนั้นด้วยแลความเรื่องนั้นก็สุดแต่กงสุลฤาไวซกงสุลจะตัดสิน ตามความข้อ ๒ ในไขข้อสัญญาเพิ่มเติมวันที่ ๑๓ เดือนเม คฤษตศักราช ๑๘๕๖ คือวันอังคาร เดือนหกขึ้นเก้าค่ำ ปีมโรง อัฐศกศักราช ๑๒๑๘ กงสุลฤาไวซกงสุลนั้นในเวลาที่มีเหตุสมควรจะเข้าหาคนในบังคับอังกฤษผู้ที่ต้องจำอยู่โดยโทษฤาโดยคำตัดสินของตระลาการนั้นได้ทุกเวลา แลถ้ากงสุลเห็นสมควรวาจะย้ายคนโทษนั้นมาจำเสียที่ ๆ ขังของกงสุลต่อไปให้ครบกำหนดตามคำฉัดสินนั้นก็ได้ คาธรรมเนียมความสำหรับศาลซึ่งจะเรียกเสมอเหมือนกันทั้ง ๒ ฝ่าย จะเป็นคนในบังคับอังกฤษก็ดีคนในบังคับไทยก็ดี จะประกาศให้รู้ทั่วกัน

ข้อ ๙ ว่า ในความแพ่งแลความนครบาลซึ่งสัปเยกอังกฤษเป็นโจทเป็นจำเลยแลซึ่งตระลาการนั้นต้องเป็นผู้ชำระ ฝ่ายโจทฤาฝ่ายจำเลยจะร้องอุทธรณ์ความถึงกรุงเทพมหานครได้ แลผู้ที่เป็นสัปเยกอังกฤษนั้นโดยได้รับอนุญาตต่อกงสุลไวซกงสุลอังกฤษ ถ้าเป็นความอย่างอื่นโดยอนุญาตตระลาการนั้น

บรรดาความเช่นนี้ต้องส่งสำนวนความกับความเห็นของตระลาการมาที่กรุงเทพมหานคร แลความอุทธรณ์นั้นเจ้าพนักงานฝ่ายสยามกับกงสุลเยเนราลของสมเด็จพระนางเจ้าจะปฤกษาพร้อมกันตัดสิน แต่ต้องถืออยู่เป็นเสมอว่า บรรดาความ

ที่จำเลยฤาผู้ต้องฟ้องเป็นสัปเยกสยาม เจ้าพนักงานฝ่ายสยามเป็นผู้ตัดสินความอุทธรณ์นั้นเดจขาด แลบรรดาความอุทธรณ์อื่น ๆ ที่สัปเยกอังกฤษเป็นคู่ความกงสุลเยเนราลของสมเด็จพระนางเจ้าเป็นผู้ตัดสินความอุทธรณ์นั้นเดจขาด ในเวลาที่ความยังอุทธรณ์ค้างอยู่ คำตัดสินที่ศาลเมืองนครเชียงใหม่นั้นต้องงดไว้ตามกำหนดเวลาที่จะได้มีไว้ ตามแต่ตระลาการกับกงสุลฤาไวซกงสุลจะตกลงกัน

ในความอุทธรณ์เช่นว่ามาข้างบนนี้ต้องขอทุเลาที่ศาลเมืองนครเชียงใหม่ในกำหนดเดือนหนึ่ง นับตั้งแต่วันที่ได้ตัดสินความเดิมนั้น แลต้องมาร้องอุทธรณ์ที่กรุงเทพมหานครตามเวลาที่สมควร ตามที่ศาลเมืองนครเชียงใหม่จะกำหนด ถ้าไม่มาร้องอุทธรณ์ตามกำหนดความนั้น จะไม่รับฟ้องอุทธรณ์คำตัดสินนั้น

ข้อ ๑๐ เจ้าพนักงานอังกฤษที่เขตแดนพม่าฝ่ายอังกฤษ แลเจ้าพนักงานไทยที่เมืองนครเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูน จะจัดหาแลส่งคำพยานผู้ที่เป็นพยานซึ่งต้องการจะได้ตัดสินความมโนสาเร่แลความนครบาลที่ยังชำระไม่แล้วในศาลกงสุลแลศาลไทยที่กรุงเทพมหานคร แลที่เมืองนครเชียงใหม่ซึ่งกันและกันที่เป็นการสำคัญควรจะส่ง

ข้อ ๑๑ ว่า คนในบังคับอังกฤษมีความปรารถนาจะซื้อไม้ตัดไม้กานไม้ที่ป่าเมืองนครเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูน ต้องทำหนังสือสัญญาต่อเจ้าของป่าให้มีกำหนดปีหนังสือสัญญานั้นทำเป็นสองฉบับเอาไว้คนละฉบับ ต้องประทับตรากงสุลฤาไวซกงสุลอังกฤษแลตระลาการไทยฤาข้าหลวงที่เมืองนครเชียงใหม่ ซึ่งได้ตั้งตามหนังสือสัญญานี้ข้อ ๘ แลประทับตราเจ้าของเมืองนั้นด้วย แลหนังสือสัญญาเช่าป่าไม้เหล่านี้ จะต้องจดบาญชีไว้ที่ศาลกงสุลอังกฤษแลศาลไทยที่เมืองนครเชียงใหม่ทุกฉบับ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดตัดไม้กานไม้ในป่าตำบลหนึ่งตำบลใดเจ้าของป่าไม้ไม่ยอมฤาเกินกำหนดหนังสือสัญญาที่ได้ทำไว้แล้วนั้น ต้องใช้ราคาผลประโยชน์ที่เสียไปให้แก่เจ้าของป่า ตามกงสุลอังกฤษที่เมืองนครเชียงใหม่จะตัดสินการที่จะเปลี่ยนชื่อผู้เช่าฤาเปลี่ยนชื่อเจ้าของป่านั้น จะต้องทำตามธรรมเนียม

ประทับตราแลจดบาญชีใหม่อีกเหมือนกัน.

ค่าธรรมเนียมลงชื่อประทับตราแลจดบาญชีหนังสือสัญญาทำป่าไม้นั้น จะกำหนดไว้แต่พอประมาณแลดีพิมพ์ให้ทราบทั่วกัน

ข้อ ๑๒ ว่า ตระลาการแลข้าหลวงไทยที่เมืองนครเชียงใหม่ ซึ่งได้ตั้งไว้ตามหนังสือสัญญาข้อ ๘ แลพร้อมด้วยเจ้าพนักงานในเมืองนั้น จะห้ามอย่าให้เจ้าของป่าทำหนังสือสัญญาขายไม้ฤาป่าไม้ในป่าตำบลเดียวเปนสองรายเปนสามรายุ แลห้ามอย่าให้ผู้หนึ่งผู้ใดตีตราฤาลบตราที่เปนเจ้าของแท้ได้ตัดตีตราไว้ และต้องชวยลูกค้าที่ตัดไม้ซื้อไม้ตามสมควร จะได้เก็บไม้ของตัวได้ ถ้าเจ้าของป่าไม้ให้ตัดไม้กานไม้ ฤาไม่ให้ถอยไม้ตามหนังสือสัญญาซื้อไม้ที่ว่าไว้ในหนังสือสัญญานี้ ข้อ ๑๑ ให้ตระลาการแลข้าหลวงไทยที่เมืองนครเชียงใหม่กับเจ้าพนักงานในเมืองนั้น บังคับให้เจ้าของป่าเสียค่าป่วยการให้แก่ผู้ซึ่งได้ทำหนังสือสัญญานั้นพอสมควรตามกฎหมายฝ่ายสยาม

ข้อ ๑๓ ว่า ข้อความที่มีอยู่ในสัญญานี้ ใช้ได้เฉพาะที่ได้สัญญาตกลงกันเต็มในหนังสือสัญญาใหม่นี้ ไม่มีข้อหนึ่งข้อใดในหนังสือสัญญานี้จะยกข้อความหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีแลทางค้าขาย ในระหว่างสมเด็จพระนางเจ้ากับสมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม ที่ลงวันที่ ๑๘ เดือนเอปริล คฤษตศักราช ๑๘๕๕ วันพุฒ เดือนหกขึ้นสองค่ำ ปีเถาะ สัปตศกศักราช ๑๒๑๗ กับหนังสือไขข้อสัญญาเพิ่มเติม วันที่ ๑๓ เดือน เม คฤษตศักราช ๑๘๕๖ วันอังคาร เดือนหก ขึ้นเก้าค่ำ ปีมโรงอัฐศก ศักราช ๑๒๑๘

ข้อ ๑๔ หนังสือสัญญานี้ทำไว้เปนภาษาอังกฤษแลภาษาสยาม เนื้อความอันเดียวต้องกัน ได้ตกลงกันถ้าเปนเหตุการณุมเถียงกันในสัญญานี้ต้องเอาคำอังกฤษเปนแน

ข้อ ๑๕ หนังสือสัญญานี้จะใช้ได้ในทันทีเมื่อได้ครตีไฟกันแล้ว และจะ

ใช้ต่อไปได้ใน ๗ ปี ตั้งแต่วันที่รัติไฟนั้นไป เว้นเสียแต่ที่คอเวอนแมรต์ผู้ทำสัญญาทั้งสองฝ่ายนี้จะแจ้งความประสงค์ว่าควรจะเลิกเสียก่อนถึงกำหนด ๗ ปีนั้น ถ้าไม่ได้แจ้งความประสงค์ต่อกันในเวลาก่อนสิ้นกำหนด ๗ ปีแล้ว คงยังเป็นอันใช้ได้ไปกว่าจะสิ้นกำหนดปีหนึ่ง นับแต่วันที่คอเวอนแมนต์ผู้ทำหนังสือสัญญานั้นได้แจ้งความประสงค์ที่จะเลิกเสีย คอเวอนแมนต์ผู้ทำหนังสือสัญญาทั้งสองฝ่ายนี้ อย่างไร ๆ ก็ดี ยังรักษาอำนาทที่จะแก้ไขข้อความเหล่านี้ โดยการที่จะยอมตกลงพร้อมกันทั้งสองฝ่าย ว่าข้อความนั้นใช้ไปเห็นควรจะต้องแก้ไขเสีย

ข้อ ๑๖ หนังสือสัญญานี้จะได้รัติไฟแลแลกเปลี่ยนกันที่กรุงเทพมหานครโดยเร็ว

ในการที่จะให้เป็นพยานสำคัญในหนังสือสัญญานี้ ผู้มีอำนาททั้งสองฝ่ายได้ลงชื่อไว้เหมือนกันทั้งสองฉบับ แลได้ประทับตราลงไว้ด้วย

ได้ทำที่กรุงเทพมหานคร เมื่อ ณ วันที่ สาม เดือนเซบเตมเบอ ปีมี คฤษตศักราช ๑๘๘๓ ตรงกับวันจันทร เดือนสิบ ขึ้นสองคำ ปีมแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

แล

กฎหมายอังกฤษที่จะต้องส่งคนโทษ ๑๐ อย่าง

ตามที่ได้ลงไว้ในหนังสือสัญญานี้

ให้ผู้ที่จะต้องส่งคนโทษเข้าใจ

ตามข้อความในกฎหมายอังกฤษที่เรียกว่า ๑๐ อย่าง

ที่ ๑ เมอร์เดอ โทษฆ่ามานุษตาย คือมหันตโทษ ให้ถือว่า

(๑) ถ้าผู้ที่ฆ่าคนนอกกฎหมายได้ทำด้วยการแกล้งแลการโกรธทำให้ผู้หนึ่งผู้ใดตาย

(๒) ถาได้ทำแกล้งที่จะทำอันตรายแก่ตัว ซึ่งผู้ทำรู้ว่าเปนเหตุที่จะให้ตาย

(๓) ถาแกล้งจะทำอันตรายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด อันพอควรจะเปนเหตุตายตามธรรมดา

(๔) ถาผู้ทำ ๆ สิ่งหนึ่งสิ่งใด ซึ่งเขานัดว่าเปนเหตุอันตรายแก่ชีวิตร แลไม่มีที่จะแก้ตัว

ที่ ๒ กาลปเบลฮอมิไซด์ คือฆ่าคนผิดกฎหมายไม่ถึงมหันตโทษ ให้ถือว่า คือถ้าผู้หนึ่งผู้ใดมาทำเหตุให้โกรธเหลือที่จะอดได้ แลในทันใดนั้นเขาจึงฆ่าคนที่ทำให้โกรธนั้นตาย ถาฆ่าผู้อื่นผิดไปเปนการไม่แกล้ง ถาป้องกันรักษาทรัพย์ แลป้องกันตัวโดยสุจริต แลได้ทำเกินกฎหมายห้ามจึงได้ฆ่าผู้ที่ตอสู้นั้นตาย

ที่ ๓ คือเดกอยเต ตั้งกองเปนผู้ร้ายปล้น ให้ถือว่า ถาตั้งกองซ่องสุมเข้าเปนพวกกันตั้งแต่ห้าคนขึ้นไป แลคิดตั้งใจวาจะไปปล้นขโมยตีชิงวิ่งราวก็ดี ถาได้ลงมือทำความร้ายแก่เขาแล้ว

ที่ ๔ รอบเบอรี คือกดขี่กันโชกเอาทรัพย์ ให้ถือว่า คือเอาทรัพย์เขาที่เจ้าของมิได้ยอมอนุญาต คือกดขี่กันโชกเอาทรัพย์

ที่ ๕ เทฟ คือขโมย ให้ถือว่า ขโมยยักยอกทรัพยสิ่งของเขาไป และสิ่งของที่เจ้าของมิได้อนุญาตให้มาหยิบฉวยเอาไป แลยกหยิบให้เคลื่อนจากที่ไปเปนประโยชนของตน

ที่ ๖ ฟอยะเร คือทำหนังสือปลอมแปลงแลปลอมแก้หนังสือ ให้ถือว่า ทำหนังสือปลอม ขูด ลบ แก้หนังสือ จะให้ผู้หนึ่งผู้ใดเสียประโยชน์

ที่ ๗ เกาเตอฝีซ์ คือทำเงินทำทอง ซึ่งมีตราแผ่นดินปลอมใช้แลแกะตราปลอม

ที่ ๘ กิดแนฟ ว่าลักคนหนี

ที่ ๙ เรป คือข่มขืนทำชำเราหญิง ให้ถือว่า

(๑) ข่มขืนหญิงทำชำเรา หญิงไม่ยอมขัดเคืองห้าม

(๒) ผู้หญิงไม่ได้ยอม

(๓) ผู้หญิงยอมด้วยความกลัว

(๔) ผู้หญิงยอมเพราะคิดว่าเป็นผัว

(๕) ทำชำเราข่มขืนหญิงยังไม่ครบ ๑๑ ปี

ที่ ๑๐ มิสซีปไบไฟ ออไบเอนีเอสโปลซีฟ คือทิ้งไฟ แลดินระเบิดต่าง ๆ ที่จะให้เป็นอันตรายแก่ชีวิตแลทรัพย์สมบัติ

(ลงชื่อ)
เจ้าพระยาภาณุวงษ

(ลงชื่อ)
พระยาเจริญราชไมตรี

(ลงชื่อ)
พระยาเทพประชุน

(ลงชื่อ)
ดุลยูเอชนิวแมน

ข้อเพิ่มเติมหนังสือสัญญา

ในระหว่างกรุงเกรตบริเตนแลกรุงสยาม

ซึ่งได้ลงชื่อไว้แล้วที่กรุงเทพมหานคร

ณ วันจันทร์เดือนสิบขึ้นสองค่ำปีมแมเบญจศกจุ ศักราช ๑๒๔๕

ตรงกับวันที่ ๓ เดือนเสบเตมเบอร์ คฤษตศักราช ๑๘๘๓

ด้วยคอเวอนแมนต์เกรตบริเตนแลคอเวอนแมนต์สยาม เห็นสมควรจะ

เพิ่มเติมความซึ่งว่าด้วยการส่งคนโทษบางอย่างให้กันและกันตามความในข้อ ๖ หนังสือสัญญาซึ่งทำไว้ในระหว่างกรุงเกรตบริเตนและกรุงสยาม ที่ได้ลงชื่อไว้ ณ กรุงเทพมหานคร เมื่อ ณ วันจันทร์ เดือนสิบ ขึ้นสองค่ำ ปีมแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕ ตรงกับวันที่ ๓ เดือนเสบเตมเบอ คฤษตศักราช ๑๘๘๓ จึงได้ตกลงกันทำข้อเพิ่มเติมไว้ดังนี้

ข้อ ๑ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดในพระราชอาณาเขตรของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม ซึ่งต่อแดนกับเมืองพม่าฝ่ายอังกฤษ ที่ต้องคะดีฤาต้องปรับโทษเปนผู้ร้ายอย่างหนึ่งอย่างใดซึ่งได้กล่าวไว้ในความท้ายหนังสือสัญญาระหว่างกรุงเกรตบริเตนและกรุงสยาม ซึ่งเซ็นชื่อไว้ที่กรุงเทพมหานคร เมื่อ ณ วันจันทร์ เดือนสิบ ขึ้นสองค่ำ ปีมแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕ ตรงกับวันที่ ๓ เดือนเสบเตมเบอร์ คฤษตศักราช ๑๘๘๓ นั้น หนีเข้าไปในพระราชอาณาเขตรอังกฤษ เจ้าพนักงานแลโปลิศอังกฤษจะช่วยติดตามจับตัวผู้ร้ายนั้นโดยเต็มกำลัง เมื่อได้ตัวผู้ร้ายนั้นแล้ว ถ้าเปนคนในบังคับสยามฤาเปนคนในบังคับประเทศอื่น นอกจากสยามฤาอังกฤษ จะส่งผู้นั้นให้เจ้าพนักงานฝ่ายสยามในหัวเมืองซึ่งทำร้ายนั้น ตามกฎหมายส่งคนโทษเมืองต่อเมืองซึ่งใช้อยู่ในเมืองอินเดียของอังกฤษในเวลานั้น ถ้าผู้นั้นเปนคนในบังคับอังกฤษจะส่งต่อกงสุลเยเนอราลอังกฤษที่กรุงเทพมหานคร ฤาจะให้เจ้าพนักงานอังกฤษทำโทษสุดแล้วแต่ข้าหลวงใหญ่ในเมืองพม่าฝ่ายอังกฤษ ฤาขุนนางผู้ใหญ่ซึ่งได้รับอำนาจไปแต่ข้าหลวงใหญ่เพื่อการนี้จะตัดสิน

ถ้าว่าผู้ใดซึ่งต้องคะดีฤาต้องปรับโทษว่าเป็นผู้ร้าย ตามความในท้ายสัญญานั้นในเขตรแดนฝ่ายอังกฤษหนีเข้าไปในพระราชอาณาเขตรของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม ซึ่งต่อเนื่องกับเมืองพม่าฝ่ายอังกฤษ เจ้าพนักงานแลโปลิศฝ่ายสยามจะช่วยติดตามจับโจรผู้ร้ายนั้นโดยเต็มกำลัง แลเมื่อได้ตัวผู้ร้ายนั้นแล้ว ถ้าเปนคนในบังคับอังกฤษจะส่งให้เจ้าพนักงานอังกฤษผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งอยู่ใกล้ที่สุด ตามกฎหมายส่งคนโทษซึ่งใช้อยู่ในแผ่นดินสยามในเวลานั้น ถ้าผู้ร้ายเปนคนในบังคับสยามฤาเปนคนในบังคับประเทศอื่น ซึ่งมิได้มีทางพระราชไมตรีกับแผ่นดินสยาม จะส่งตัวผู้ร้ายนั้น

ให้เจ้าพนักงานฝ่ายอังกฤษฤาเจ้าพนักงานฝ่ายสยาม เมื่อได้ปฤกษากับกงสุลเยเนอราล อังกฤษที่กรุงเทพมหานครแล้วจะทำโทษเองก็ได้ สุดแล้วแต่เจ้าพนักงานสยามจะตัดสิน

ข้อ ๒ ในข้อเพิ่มเติมนี้ ความที่ว่าพระราชอาณาเขตรของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามซึ่งต่อเนื่องกับเมืองพม่าฝ่ายอังกฤษนั้น หมายความว่าเปนเมืองตากฤาระแหง เมืองอุไทยธานี เมืองกาญจนบุรี เมืองราชบุรี เมืองเพชรบุรี เมืองปราณบุรี เมืองกุยฤาประจวบคีรีขันธ บางตะพานฤาเมืองกำเนิดนพคุณ เมืองปะทิว เมืองชุมพร กระบุรี และเมืองระนอง

ข้อ ๓ ได้ตกลงกันว่า คำอธิบายโทษต่าง ๆ ที่ว่าไว้ในความท้ายหนังสือสัญญาซึ่งกล่าวมาแล้วนั้น ผู้ทำหนังสือสัญญานี้จะได้กำหนดกันไว้ใช้ทั้งสองฝ่ายด้วย

ข้อ ๔ ได้ตกลงกันอีกว่า ข้อเพิ่มเติมนี้จะถือว่าเปนส่วนในหนังสือสัญญาระหว่างกรุงเกรตบริเตนแลกรุงสยาม ซึ่งได้ลงชื่อไว้ ณ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันจันทร์ เดือนสิบ ขึ้นสองค่ำ ปีมแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕ ตรงกับวันที่ ๓ เดือนเสบเบอร์ คฤษตศักราช ๑๘๘๓

ข้อเพิ่มเติมนี้ให้ใช้ได้ภายในกำหนด ๖ เดือน ภายหลังที่ลงชื่อไว้

ข้อ ๕ ถ้าผู้ทำหนังสือสัญญานี้ทั้งสองฝ่ายจะตกลงเปลี่ยนแปลงข้อความในข้อเพิ่มเติมอย่างใด ตามที่จะได้เคยเห็นเคยใช้แล้วว่าสมควรจะเปลี่ยนก็เปลี่ยนได้

ข้อ ๖ ข้อเพิ่มเติมนี้ทำไว้ทั้งไทยแลอังกฤษ แต่ถ้าเกิดปัญหาให้ถือภาษาอังกฤษเป็นหลัก

ผู้มีชื่อข้างท้ายได้รับอำนาจให้ทำสัญญาเพิ่มเติมนี้ ณ วันจันทร์ เดือนสิบสองแรมเก้าค่ำ ปีระกา จุลศักราช ๑๒๔๗ ตรงกับ ๓๐ โนเวมเบอร์ คฤษตศักราช ๑๘๘๕

ผนวก ง.

LOAN ACREEMENT, KEDAH AND SIAM, 1905.

Ccontract Between THE UNDERSIGNED,

His Royal Highness Prince Mahisra Rachaharuthai, Minister of Finance to His Majesty the King of Siam, acting in the name of and for account of His Siamese Majesty's Government, as lender, of the one part.

And Phya Seni Marong Kiti (Tengku abdul Aziz) Raja Muda of Kedah.

Acting in the name of and for account of His Highness Chao Phya Kiti Songkram Rama Bhakdi Chao Phya Saiburi (Tengku Abdul Hamid) Sultan of Kedah, as borrower, of the other part. It is agreed as follows;-

Article I

The lender agrees to grant to the borrower a loan of two million six hundred thousand dollars at the rato of six per cent interost per annum.

Article II

The borrower undertakes on behalf of himself as Sultan of Kedah his successors and assigns to pay His Majesty's Covernment on the first day of June of each year interost at the rato of six per cent per annum on the capital sum outstanding on the last day of the previous month, viz: the thirty-first day of May it being understood that interest for the first year will be reckoned from the dates on which the several sums making up the full amount of the loan are placed at the disposal

Article V

The borrower also undertakes on behalf of himself as Sultan of Kodah his successors and assigns to refrain from contracting any fresh loan or incurring any financial liabilities until the loan herein roferrod to (Capital and Interest) is entirely repaid.

GIVEN AND SIGNED in two idontical copies of which one shall be kopt by the lender and the other by the borrower

Signaturo of Londer	----	Magusra
Witness	----	Phya Sri Sahadheb
Signature of Borrower	----	Abdul Aziz
Witnesses	----	H.F. Williamson, snd A.C.S. Ward

SIGNED AT BANGKOK on the 16th day of june in the year One Thousand Nine Hundred and Five.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

of the borrower or are utilised in paying off the debts for the liquidation of which the loan is mainly granted.

Article III

The borrower also undertakes on behalf of himself as Sulthan of Kedah his succesors and assigns to repay the amount of the loan montioned in Article I, with interest at the rate provided for in the same Article to His Siamese Majesty's Government from revenues of the State of Kedah, and the amount of the instalments at the times at which such instalments of the loan are to be paid by the lender to the borrower, and the amount of the instalments are the times at which the instalmonts of the loan are to be repaid by the borrower to the lender, will be incorporated in a subsidiary to be signed horeafter.

Article IV

In consideration of the loan herein referred to thr borrower undertakes on behalf of himself as Sultan of Kedah his successors and assigns to accept, until the loan (Capital and Interest) shall have been entirely repaid, the service of an Adviser to be appointed by His Majesty's Government, to assist him in the financial administration of the State, and the borrower further undertakes on behalf of himself as Sultan of Kedah, his successors and assigns th follow the advice of such Adviser in all matters relating to finance. The salary of the Adviser appointed by His Majesty's Government shall be paid out of the revenue of the State of Kedah.

ผนวก ข

กฎข้อบังคับสำหรับปกครอง
บริเวณเจ็ดหัวเมือง ร.ศ. ๑๒๐

ที่ ๓ แพนกปกครอง

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ดำรัสสั่งว่า ด้วยการแบ่งเขตร์แขวงสำหรับจัดการปกครอง และตำแหน่งนาที่ข้าราชการในหัวเมืองทั้ง ๗ คือ

เมืองตานี เมืองหนองจิก เมืองยะหริ่ง เมืองสาย เมืองยะลอ เมืองรามัน เมืองระแงะ ในมณฑลนครศรีธรรมราชนั้น ยังเปนการก้าวกายอยู่หลายประการ ทรงพระราชดำริห์เห็นว่า สมควรจะจัดการวางแบบแผนวิธีปกครอง และวางตำแหน่งนาที่ราชการให้เปนระเบียบเรียบร้อย ตามสมควรแก่กาลสมัย เพื่อจะให้ราชการบ้านเมืองในหัวเมืองเหล่านั้นเปนไปโดยสดวกดี และทั้งจะให้เปนความสุขสำราญ แก่พระยาเมือง และศรีตวันกรมการ อาณาประชาราษฎรทั่วไป จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งข้อบังคับ สำหรับปกครองเมืองทั้ง ๗ ไว้ดังต่อไปนี้

ว่าด้วยการปกครองเมือง

ข้อ ๑ เมือง ๗ เมือง คือ เมืองตานี ๑ เมืองหนองจิก ๑ เมืองระหริ่ง ๑ เมืองสายบุรี ๑ เมืองยะลอ ๑ เมืองรามัน ๑ เมืองระแงะ ๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้คงเปนเมือง ๗ เมืองอยู่ตามเดิม และให้พระยาเมืองเปนผู้รักษาราชการบ้านเมือง ต่างพระเนตร์พระกรรณ ให้เปนการเรียบร้อยตามระเบียบแบบแผน ดังจะกล่าวต่อไปในกฎบัญญัตินี้

ข้อ๒ในการบังคับบัญชา การเมืองนั้นให้มีกองบัญชาการเมือง คือ

พระยาเมืองเป็นหัวน่า ๑ ปลัดเมือง ๑ ยกรบัตร์เมือง ๑ ผู้ช่วย เมือง ๑ รวม ๔ คน เป็นกองบัญชาการเมือง การตั้งแลผลัดเปลี่ยนตำแหนง พระยาเมืองปลัดเมือง ยกรบัตร์ และผู้ชวยราชการเมืองนั้น แล้วแตพระบาทสมเด็จพระ – เจ้าอยู่หัวจะทรงพระราชดำริห์เห็นสมควรแกการ

ข้อ ๓ เมือง ๑ ให้มีกรมการชั้นรอง เสมียนพนักงานตามสมควร

ว่าด้วยอำนาจกองบัญชาการเมือง

ข้อ ๔ เมื่อกองบัญชาการเมืองได้ปฤกษพร้อมกันเห็นว่า ควรมีกฎ หรือข้อบังคับสำหรับการสิ่งใดในเมืองนั้น ให้มีอำนาจตั้งกฎแลข้อบังคับได้ แตกฎแลข้อบังคับที่จะตั้งนี้ ต้องไม่ฝ่าฝืนพระบรมเดชานุภาพประการ ๑ ไม่ฝ่าฝืนพระราชกำหนดกฎหมายประการ ๑ ไม่ฝ่าฝืนกับข้อสัญญาทางพระราชไมตรีประการ ๑ แลข้าหลวงใหญประจำบริเวณได้เห็นชอบด้วยแลวประการ ๑

ข้อ ๕ ในการประชุมกองบัญชาการเมืองบังคับบัญชาการ ในพื้นบ้านเมืองทุกอย่างนั้นเมื่อพระยาเมืองได้ปฤกษหารือตกลงพร้อมกันในกองบัญชาการแลว จึงให้พระยาเมืองบังคับบัญชาราชการไปตามสมควร แลบรรดาหนังสือราชการซึ่งเป็นหนังสือมีไปนั้น ให้มีไปในนามของพระยาเมืองพร้อมด้วยกองบัญชาการเมือง เซ็นชื่อประทับตราของพระยาเมืองทุกฉบับ แลให้ปลัดเมืองเซ็นอักษรหมายชื่อด้วย จึงใช้ได้ในราชการ

ข้อ ๖ ให้มีสมุดหมายประกาศ คำสั่งสำหรับกองบัญชาการเมือง ๆ ละ ๑ เล่ม สำหรับจดหมายประกาศคำสั่งทั้งปวง ซึ่งออกใช้ในเมืองนั้น ถ้ากองบัญชาการเมืองจะออกหมายประกาศคำสั่ง อย่างใด ๆ ก็ดี ให้เขียนลงในสมุดเลมนี้ เปนต้นฉบับลงเลขที่แลลงวันเดือนปี เปนลำดับกันไป แลให้พระยาเมือง ปลัดเมือง เซ็นชื่อประทับตราข้างท้าย แล้วจึงให้คัดสำเนาสำหรับออกประกาศแลมีไปอีกตางหาก ถ้าหมายประกาศแลคำสั่งฉบับใด ซึ่งกองบัญชาการเมืองไม่ได้เซ็นชื่อ ประทับตราในสมุดต้นคำสั่งนั้นก่อนแล้ว จะถือว่าหมายประกาศแลคำสั่งฉบับนั้นเปนราชการไม่ได้

ข้อ ๗ ให้มีกำหนดเวลากองบัญชาการเมือง พร้อมด้วยข้าราชการชั้นรอง ประชุมปฤกษาราชการเมืองเนือง ๆ เมื่อมีราชการสิ่งใด ปฤกษาหารือเห็นชอบพร้อมกันแล้วก็ให้จัดสั่งราชการไป ถ้ากองบัญชาการเมืองมีความเห็นแตกต่างไม่ตกลงกันให้หารือไปยังข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณ ขอคำสั่งเป็นเด็ดขาด

ข้อ ๘ ราชการสิ่งใดที่ได้ตกลงกัน ในที่ประชุมกองบัญชาการเมืองแล้ว ให้จัดทำไปตามนาที่ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดออกหมายประกาศหรือคำสั่ง หรือมีหนังสืออย่างใดไปที่ใดใดก็ดี ซึ่งไม่ใช่เป็นข้อความที่กองบัญชาการเมือง ตกลงเห็นชอบพร้อมกันซึ่งปรากฏอยู่ในรายงานประชุมแล้ว และไม่เป็นการปัจจุบันทันด่วน ดังว่าไว้ในข้อต่อไปนี้แล้ว จะถือว่าคำสั่งนั้นหรือหนังสือนั้นเป็นราชการไม่ได้

ข้อ ๙ ถ้ามีการปัจจุบันทันด่วน เกิดขึ้นในบ้านเมือง ซึ่งจำเป็นจะต้องจัดต้องสั่งโดยเร็วแล้ว ข้าราชการคนใดในกองบัญชาการเมือง มีอำนาจจัดสั่งไปได้ทันทีแล้วจึงให้รีบแจ้งความที่ได้สั่งไปนั้นให้กองบัญชาการเมืองทราบ ในเวลาที่ประชุมกองบัญชาการคราวแรก แล้วแต่กองบัญชาการเมืองจะปฤกษาเห็นชอบ ตามลักษณที่ได้สั่งและจัดการไปแล้วนั้น หรือให้แก้ไขประการใด

ข้อ ๑๐ ด้วยพระยาเมืองมีน่าที่ในการบังคับบัญชาราชการ ในบ้านเมืองตามที่ได้ปฤกษาหารือตกลงกัน ในกองบัญชาการเมืองแล้ว เพราะฉนั้นการที่จะบังคับบัญชาราชการอย่างใดก็ดี หรือจะออกคำสั่งหรือจะมีหนังสือไปแห่งใด ในราชการก็ดี ต้องเป็นคำสั่งโดยอนุมัติของกองบัญชาการเมือง และการที่จะมีคำสั่งในราชการไปในเขตร์แขวงบ้านเมืองนั้น ต้องให้สั่งทางกรมการอำเภอตามระเบียบของการปกครองท้องที่

ลักษณใบบอกและรายงาน

ข้อ ๑๑ ให้กองบัญชาการเมืองมีใบบอกและรายงานข้อราชการในบ้านเมืองไปยังข้าหลวงใหญ่ ประจำบริเวณตามปกติ เว้นแต่การต่าง ๆ ดังจะกล่าวต่อไปนี้ กองบัญชาการเมืองจะมีใบบอกตรงไปยังที่ว่าการมณฑลก็ได้ แต่ต้องส่งสำเนาให้ที่ว่าการบริเวณทราบในคราวเดียวกัน คือ

(๑) รายงานข้อราชการอย่างใดที่ไม่ต้องขอคำสั่ง

(๒) การด่วนที่จะต้องทำ แต่เหนืออำนาจข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณ

(๓) การที่ได้มีหนังสือมณฑลหรือท้องตราถึงฉะเพาะเมืองนั้น

(๔) การปัจจุบันทันด่วน คือ

รายงานเหตุการแปลงประหลาด เกิดขึ้นเช่นเหตุโจรผู้ร้าย เป็นต้น

(๕) ในการอย่างใด ๆ ซึ่งกองบัญชาการเมืองเห็นว่าจะมีใบบอกไปยังข้าหลวงใหญ่ ประจำบริเวณไม่ทันท่วงทีราชการ หรือจะเสื่อมเสียประโยชน์ของราชการจะมีใบบอกตรงไปยังมณฑลก็ได้ แต่ต้องส่งสำเนาแจ้งไปให้ข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณทราบด้วยโดยเร็ว

(๖) บรรดาการที่เกี่ยวข้องกับหัวเมืองในบริเวณเดียวกัน กองบัญชาการเมืองจะมีหนังสือไปมาตรงถึงกันก็ได้ แต่ต้องส่งสำเนาไปให้ข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณทราบโดยเร็วทุกฉบับเหมือนกัน

ข้อ ๑๒ ถ้ากองบัญชาการเมืองเห็นเปนการจำเป็นแล้ว จะมีใบบอกตรงมายังกรุงเทพ ฯ ก็ได้ไม่ห้ามปราม

ข้อ ๑๓ การที่ห้ามต่อไปในข้อนี้ ตามพระราชกำหนดกฎหมายแลตามประเพณีแต่เดิมมา เปนการที่ข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณ พระยาเมือง แลข้าราชการทำไม่ได้มาแต่ก่อนแล้ว แต่เห็นว่าควรจะกล่าวไว้ในที่นี้เพื่อให้ทราบชัดเจน คือ ห้ามไม่ให้ข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณ พระยาเมือง หรือปลัดเมือง หรือข้าราชการที่ได้รับพระราชทานสัญญาบัตร์ แลศรีตวันกรมการทำการต่อไปนี้ นอกจากได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือ ห้าม

(๑) ตั้งกฎหมายอย่างใดโดยพลการ

(๒) ตั้งภาษีอากรหรือเก็บเงินจากราษฎร โดยวิธีอย่างใดอย่างหนึ่ง

(๓) อนุญาตภาษีผูกขาด ทำสัญญาบ่อแร่ แลสัญญาป่าไม้

(๔) ห้ามไม่ให้ทำสัญญาอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งเกี่ยวในราชการหรือในพื้นบ้านเมืองกับคนในบังคับต่างประเทศ

(๕) การประหารชีวิตร์ หรือจำตลอดชีวิตร์ หรือริบทรัพย์สมบัติหรือปรับไหมลงโทษแก่ราษฎร ในทางที่ผิดด้วยพระราชกำหนดกฎหมาย

(๖) การตั้งแลฝึกหัดพลทหาร มีอาวุธประจำตน หรือสะสมเครื่องสาตราวุธกระสุนดินดำอย่างใดอย่างหนึ่ง

ว่าด้วยการเก็บผลประโยชน์เมือง

ข้อ ๑๔ เพื่อจะรักษาผลประโยชน์ของพระยาเมืองมิให้ตกขาด และเพื่อจะจัดการผลประโยชน์ให้เปนระเบียบเรียบร้อย แลมิให้เป็นการลำบากเดือดร้อนแก่อาณาประชาราษฎร เพราะฉนั้นการเก็บผลประโยชน์ในเมืองใด จะเปนภาษีอากรอย่างใด ๆ เปนต้นว่า ค่าธรรมเนียมก็ดี เงินสวยอาเสต้นไม้เงินทอง หรือสวยอย่างใดก็ดี หรือเก็บค่าหางเข้าน้ำมันดิน หรือค่าที่ดินอย่างใดก็ดี หรือภาษีเกลือก็ดี ให้เก็บ ณ ที่ทำราชการ ซึ่งเปนที่เปิดเผย แลให้เก็บตามระเบียบแบบแผน อัตราข้อบังคับของกรมสรรพากร ซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งขึ้นไว้ตามสมควรแก่การที่ผู้หนึ่งผู้ใดจะตั้งเก็บภาษีอากรอย่างใดในบ้านเรือนของตน หรือให้ผู้ใดซึ่งไม่ใช่เจ้าพนักงานของรัฐบาลเปนผู้เก็บนั้นไม่ได้

ข้อ ๑๕ อนึ่ง ในชั่วเวลาที่พระยาเมืองรับราชการดี จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานผลประโยชน์ให้พอเลี้ยงชีพ แลรักษาบรรดาศักดิ์ตามตำแหน่ง ผลประโยชน์ที่จะพระราชทานนี้ คือ แบ่งส่วนผลประโยชน์บ้านเมืองที่เก็บได้ตามจำนวนเงินที่พระยาเมืองทั้งหลายได้ทำบาญชียื่นไว้เปนหลักฐานแต่ก่อนแล้วนั้น แลจะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ เพิ่มเปนครั้งคราวตามส่วนผลประโยชน์ ซึ่งเก็บได้มากขึ้นในพื้นบ้านเมือง ที่จะทรงพระราชดำริห์เห็นสมควร

ข้อ ๑๖ โดยมีพระบรมราชประสงค์จะทรงทำนุบำรุงบ้านเมืองเหล่านั้น ให้รุ่งเรืองเจริญขึ้น ตามสมควรแก่กาลสมัย เพราะฉนั้นจะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเงินผลประโยชน์ที่เก็บได้ ซึ่งได้หักค่าใช้สอยแล้วนั้นไว้เป็นเงินสำหรับจัดการทำนุบำรุงบ้านเมืองเป็นปี ๆ ตามสมควรแก่การที่จะทำได้

ข้อ ๑๗ พระยาเมือง แลศรีตวันกรมการซึ่งเป็นคนในพื้นบ้านเมือง ถ้าได้รับราชการดีตลอดชั่วเวลารับราชการ ถ้าจะต้องออกจากน่าที่โดยชรา หรือโดยทุพลภาพประการใดก็ดี จะได้รับพระราชทานเบี้ยนำนาญตามพระราชบัญญัติเบี้ยบำนาญนั้น

ข้อ ๑๘ อนึ่ง ศรีตวันกรมการ แลวงษ์ตระกูลของพระยาเมือง ซึ่งเคยได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเงินเลี้ยงชีพ มีอัตราอยู่แล้วนั้น ถ้ายังประพฤติดียังจะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานต่อไปตามอัตรานั้น หรือเพิ่มขึ้นตามที่จะทรงพระราชดำริห์เห็นสมควร

ว่าด้วยจัดบริเวณ

ข้อ ๑๙ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้มีข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณคน ๑ สำหรับตรวจตราแนะนำราชการทั้งปวง ทั่วบริเวณทั้ง ๗ หัวเมือง ต่างพระเนตร พระกรรณในราชการทุก ๆ เมือง หรือที่เกี่ยวข้องกันในระหว่างบางเมือง เป็นไปโดยเรียบร้อยดังพระบรมราชประสงค์ และให้มีข้าราชการรองสำหรับช่วยราชการในน่าที่ของข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณอีกตามสมควรแก่ราชการ

ข้อ ๒๐ ข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณก็ดี แลข้าราชการสำหรับช่วยราชการ ข้าหลวงบริเวณที่เป็นตำแหน่งข้าราชการ รับพระราชทานสัญญาบัตร์ก็ดี การเลือกสรรผลัดเปลี่ยนข้าราชการตำแหน่งเหล่านี้ แล้วแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะทรงพระราชดำริห์เห็นสมควร

ข้อ ๒๑ ข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณ มีน่าที่จัดราชการในบริเวณให้เป็นไปตามกฎข้อบังคับนี้ และปฏิบัติราชการตามท้องตรากรุงเทพ ฯ และคำสั่งของข้าหลวงเทศาภิบาล มณฑลนครศรีธรรมราช แต่การที่จะขอคำสั่งทางใดนั้น แล้วแต่ข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณจะเห็นสมควรแก่ประโยชน์ของราชการ

ข้อ ๒๒ ข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณมีอำนาจ คือ

(๑) ทำและจัดราชการในบริเวณ ซึ่งไม่ฝ่าฝืนท้องตรากฎข้อบังคับและพระราชกำหนดกฎหมายได้ทุกอย่าง

(๒) ปฏิบัติราชการซึ่งเกี่ยวกับต่างประเทศ ซึ่งไม่ฝ่าฝืนหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีได้ทุกอย่าง

(๓) มีอำนาจจะตั้งแต่งยกถอนข้าราชการในบริเวณ ซึ่งเป็นผู้ไม่ได้รับพระราชทานสัญญาบัตร์หรือไม่ได้รับประทวนตราเสนาบดี

(๔) มีอำนาจที่จะยกข้าราชการที่มีตำแหน่งรับพระราชทานสัญญาบัตร์ หรือรับประทวนตราเสนาบดีคนใดคนหนึ่ง ในบริเวณออกจากตำแหน่งและน่าที่ได้ในคราวหนึ่ง แต่อำนาจในส่วนนี้ให้ใช้แต่ในการปัจจุบันทันด่วน ซึ่งจะขออนุญาตต่อข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช หรือกรุงเทพ ฯ ถอนไม่ทันประโยชน์ราชการ แต่เมื่อเอาตัวออกแล้วต้องบอกมายังที่ว่าการกระทรวงมหาดไทยโดยเร็ว

(๕) สั่งให้หยุดยั้ง หรือถอนคำสั่งของกองบัญชาการเมือง หรือข้าราชการคนใดคนหนึ่งในเขตร์บริเวณที่บังคับ ซึ่งเห็นว่าเป็นคำสั่งซึ่งไม่ชอบด้วยราชการ หรือไม่ชอบด้วยพระราชกำหนดกฎหมาย ในระหว่างมีใบบอกมายังข้าหลวงเทศาภิบาลฉากรุงเทพ ฯ ได้ทุกอย่าง

ลักษณใบบอกและรายงาน

ข้อ ๒๓ บรรดาใบบอก และรายงานราชการทั้งปวงนั้น ข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณจะมีใบบอกมาหารือขอคำสั่งแก่ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช

หรือจะมีบอกมายังกรุงเทพ ฯ ก็ได้ แล้วแต่ข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณ จะเห็นสมควรแก่ราชการ แต่ถ้ามีบอกตรงมายังกรุงเทพ ฯ ต้องส่งสำเนาไปให้ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราชทราบด้วยจงทุกฉบับ

ว่าด้วยการปกครองท้องที่

ข้อ ๒๔ ให้ใช้พระราชบัญญัติลักษณปกครองท้องที่ รัตนโกสินทร ศก ๑๑๖ ทุกมาตรา แลให้ข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณกำหนดเขตร์เมืองแลจัดตั้งอำเภอตามสมควรแก่ท้องที่ และให้กองบัญชาการเมืองกำหนดแบ่งอำเภอเป็นตำบลแลหมู่บ้าน เพื่อจัดการตามพระราชบัญญัติปกครองท้องที่

ข้อ ๒๕ ให้จัดการเรือนจำเมืองแลบริเวณตามข้อบังคับเรือนจำ รัตนโกสินทร ศก ๑๑๖ ทุกประการ แต่การกำหนดตั้งเรือนจำที่ใด แลการตั้งพิจารณานั้น แล้วแต่ข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณจะจัดสั่ง แลตั้งแต่งตามที่เห็นสมควร

ว่าด้วยการประชุมใหญ่

ข้อ ๒๖ ให้ข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณแลพระยาเมือง ๆ ในบริเวณพบปะประชุมปฤกษาหารือ เพื่อจัดราชการบ้านเมืองในบริเวณนั้น มีกำหนดปี ๑ ไม่น้อยกว่า ๒ ครั้ง จะพบปะประชุมที่ใดเวลาใด ให้ข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณนัดหมายตามสมควร และให้ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราชจัดการประชุมพร้อมด้วยข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณและพระยาเมืองทั้งหลาย มีกำหนดไม่น้อยกว่าปีละ ๑ ครั้ง

ข้อ ๒๗ บรรดาข้าราชการทั้งปวงซึ่งรับราชการในบริเวณนี้ ควรหัดพูดภาษาแลเขียนหนังสือมลายูทุกคน เพราะฉนั้นควรมีกำหนดว่าถ้าไปรับราชการภายใน ๑ ปี ควรพูดภาษาได้ แลถ้าได้รับราชการอยู่ถึง ๓ ปี แล้วควรอ่านหนังสือมลายูได้ ถ้ามิฉนั้นยังมิควรจะได้รับพระราชทานเงินเดือนเพิ่มเติมอัตราจนกว่าจะพูดภาษาแลอ่านหนังสือได้ ภายในกำหนดเวลาดังว่ามาแล้วนี้

ข้อ ๒๘ ถ้าข้าหลวงเทศาภิบาลได้พร้อมด้วยพระยาเมือง และโต๊ะกาลีเมือง ใดได้สอบแล้วเห็นว่าข้าราชการคนใด พูดภาษามลายูได้ ให้พร้อมกันเซ็นชื่อออกปกาศนียบัตร์ ให้ข้าราชการผู้นั้น แลข้าหลวงเทศาภิบาลมีอำนาจจะให้เงินหลวงเปนรางวัลเปนเงินไม่เกิน ๑๐๐ บาท หรือถ้าสอบอย่างเดียวกัน เห็นว่าเป็นผู้อ่านเขียนหนังสือมลายูได้ ก็ให้ ๆ ปกาศนียบัตร์ แลข้าหลวงเทศาภิบาล มีอำนาจจะให้เงินหลวงเปนรางวัลได้ไม่เกิน ๔๐๐ บาท

ข้อ ๒๙ ให้ข้าหลวงเทศาภิบาล มณฑลนครศรีธรรมราช จัดวางแบบแผนสอบไล่วิชาพูด แลหนังสือมลายูแลอัตราชั้นรางวัลภายในกำหนดวงเงิน ดังว่ามาแล้วในข้อก่อน

ว่าด้วยการโรงศาล

ข้อ ๓๐ ให้ใช้พระธรรมนูญ ศาลหัวเมืองรัตนโกสินทร ศก ๑๑๔ ในบริเวณนี้ เว้นแต่คำว่า "ศาลมณฑล" ให้เข้าใจว่า "ศาลบริเวณ" แลคำ "ข้าหลวงเทศาภิบาลให้เข้าใจว่าข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณ" แลการที่จะตั้งหรือจะเลื่อนหรือจะเปลี่ยนผู้พิพากษาในบริเวณ ๗ หัวเมือง ตามความที่ว่าไว้ในมาตรา ๑๐ ของพระธรรมนูญศาลหัวเมือง ร,ศ, ๑๑๔ นั้น ให้ถือว่าเปนนาที่ของเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยจะนำความกราบบังคมทูล และให้ข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณ มีใบบอกในการที่เกี่ยวแก่ตั้ง หรือเลื่อนหรือเปลี่ยนผู้พิพากษาในบริเวณมายังเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย

ข้อ ๓๑ ให้มีศาลเป็น ๓ ชั้น คือ

(๑) ศาลบริเวณ

(๒) ศาลเมือง

(๓) ศาลแขวง

และให้มีผู้พิพากษาสำหรับศาลเหล่านี้ เพื่อพิจารณาคดีตามพระราชกำหนดกฎหมาย

ข้อ ๓๒ ให้ใช้พระราชกำหนดกฎหมายทั้งปวง ในความอาญาแลความแพ่ง แต่ความแพ่ง ซึ่งเกี่ยวด้วยสาสนาอิสลามเรื่องผัวเมียก็ดี แลเรื่องมรฎกก็ดี ซึ่งคนนับถือสาสนาอิสลาม เปนทั้งโจทย์จำเลย หรือเป็นจำเลยให้ใช้กฎหมายอิสลามในการพิจารณาแลพิพากษา แลให้โต๊ะกาลีซึ่งเป็นผู้รู้แลเปนที่นับถือ ในสาสนาอิสลาม เปนผู้พิพากษาตามกฎหมายอิสลามนั้น

ประกาศมา ณ วันที่ ๑๐ ธันวาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๒๐

(ลงพระนาม) ดำรงราชานุภาพ

จาก <u>ราชกิจจานุเบกษา</u>, เล่ม ๑๘ (ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๐), หน้า ๗๑๔ – ๒๐.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผนวก ฉ.

สัญญาในระหว่างกรุงสยามกับกรุงอังกฤษ ลงชื่อกันที่กรุงเทพ ฯ ณ วันที่ ๑๐ มีนาคม รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๗ แลได้แลกเปลี่ยนรติฟิเกชั่นของสัญญานี้ที่กรุงลอนดอน วันที่ ๙ กรกฎาคม รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๘

สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม กับสมเด็จพระเจ้ากรุงเกรตบริเตนแลไอร์แลนด์ กับทั้งดินแดนอังกฤษทั้งหลายและเป็นบรมราชาธิราชแห่งประเทศอินเดีย มีพระราชพระสงค์ที่จะให้ความต่าง ๆ ซึ่งเกิดในระหว่างสองประเทศนี้เป็นอันแล้วเสร็จสิ้นไป จึงได้ตกลงกันทำหนังสือสัญญาขึ้นฉบับหนึ่ง แลได้ตั้งแต่งผู้มีอำนาจเต็มเพื่อประโยชน์การทำสัญญานี้ทั้งสองฝาย คือ

ฝ่ายสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามนั้น พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษ์วโรประการ เสนาบดีว่าการต่างประเทศฝ่ายหนึ่ง

ฝ่ายสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินอังกฤษนั้น มิสเตอร์ราลฟ์ แปชยิต อรรคราชทูตวิเศษแลผู้มีอำนาจเต็มฝ่ายอังกฤษ อีกฝ่ายหนึ่ง

ต่างได้รับหนังสือมอบอำนาจด้วยกันทั้งสองฝาย ที่ได้สอบสวนกันเห็นถูกต้องตามแบบอย่างดีแล้ว จึงได้พร้อมกันตกลงทำสัญญา มีข้อความดังจะกล่าวต่อไปนี้

ข้อ ๑. รัฐบาลสยามยอมโอนให้แก่รัฐบาลอังกฤษบรรดาอำนาจชอบธรรมฐานที่เป็นเจ้าเป็นใหญ่ปกครองป้องกันแลบังคับบัญชาอันมีอยู่เหนือ เมืองกลันตัน เมืองตรังกานู เมืองไทรบุรี เมืองปลิศ แลเกาะที่ใกล้เคียงเมืองเหล่านั้น แลเขตรแดนเมืองที่ว่ามานี้ได้มีกำหนดไว้ในหนังสือสัญญาว่าด้วยเขตรแดนซึ่งติดท้ายสัญญานี้

ข้อ ๒ การโอนที่ว่ามาในข้อ ๑ นั้น จะได้จัดให้สำเร็จภายในสามสิบวันตั้งแต่วันที่ได้รติไฟสัญญานี้แล้ว

ข้อ ๓ กรรมการรวมกันกองหนึ่ง มีพนักงานแลนายทหารฝ่ายไทยแลอังกฤษ ซึ่งสองประเทศที่ทำสัญญานี้จะได้ตั้งขึ้นภายในหกเดือนตั้งแต่วันที่ได้รติไฟสัญญานี้แล้ว และจะให้ไปปักเขตรแดนที่ตกลงกันใหม่นี้ กรรมการนี้จะได้ลงมือปักปันในฤดูที่จะทำการได้ทันที และจะให้ทำการตามความที่กล่าวไว้ในสัญญาว่าด้วยเขตรแดนที่ติดท้ายหนังสือสัญญานี้

คนในบังคับฝ่ายสยามซึ่งมีสำนักอยู่ในดินแดนที่กล่าวไว้ในข้อ ๑ นั้น ถ้ามีความประสงค์จะคงเป็นคนสังกัดชาติไทย ก็จะอนุญาตให้เป็นได้ แต่ต้องไปตั้งสำนักอยู่ในอาณาเขตรสยามภายในเวลาหกเดือน ตั้งแต่วันที่ได้รติไฟสัญญานี้ และฝ่ายรัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินอังกฤษยอมรับว่าคนเหล่านี้ จะคงเป็นเจ้าทรัพย์อันเคลื่อนที่ไม่ได้ ซึ่งเขามีอยู่ในดินแดนที่กล่าวไว้ในข้อ ๑ นั้น

อนึ่ง ได้เข้าใจกันทั้งสองฝ่าย ตามอย่างธรรมเนียมการเปลี่ยนอำนาจปกครองบ้านเมืองว่าบรรดาหนังสืออนุญาตสำหรับทำกิจการต่าง ๆ ในดินแดนที่กล่าวในข้อ ๑. ซึ่งรัฐบาลสยามได้ให้เองฤาเห็นชอบในการที่ได้ให้แก่บุทคล ฤาบริษัท และรัฐบาลสยามถือว่า ยังใช้ได้อยู่ในวันที่ลงชื่อในสัญญานี้นั้น ฝ่ายรัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินอังกฤษจะยอมถือว่า หนังสืออนุญาตเหล่านั้นคงใช้ได้ต่อไปเหมือนกัน

ข้อ ๔. รัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินอังกฤษยอมรับว่า บรรดาหนี้สินของที่ดินแดนต่าง ๆ อันกล่าวในข้อ ๑ ซึ่งเป็นหนี้ต่อรัฐบาลสยามนั้น รัฐบาลของเฟคเดอเรเตดมาเลสเตตส์จะใช้แทนทั้งสิ้น

ข้อ ๕. อำนาจศาลต่างประเทศฝ่ายสยาม ซึ่งได้ว่าไว้ในข้อ ๘ ของหนังสือสัญญาลงวันจันทร์ เดือนสิบ ขึ้นสองค่ำ ปีมแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕ ตรงกับวันที่ ๓ กันยายน รัตนโกสินทร์ ศก ๑๐๒ คฤสตศักราช ๑๘๘๓ นั้น จะต้องใช้ตามสัญญาว่าด้วยอำนาจศาลที่ติดท้ายหนังสือสัญญานี้ทั่วไปแก่บรรดาคนใน

บังคับอังกฤษในกรุงสยาม ผู้ที่ได้จดบาญชีอยู่ในที่ว่าการกุงสุลอังกฤษ ก่อนวันที่ทำหนังสือสัญญานี้

วิธีอำนาจศาลอย่างนี้จะเลิกไม่ใช้ต่อไป คือว่าจะเปลี่ยนอำนาจศาลต่างประเทศไปเป็นอำนาจศาลฝ่ายสยามตามระบิลเมือง เมื่อได้ประกาศใช้กฎหมายรวมลักษณต่าง ๆ คือกฎหมายลักษณ อาญาโทษ กฎหมายลักษณแพงแลการค้าขาย กฎหมายลักษณวิธีพิจารณาคดี แลกฎหมายลักษณพระธรรมนูญจัดตั้งศาล

บรรดาคนในบังคับอังกฤษในกรุงสยามนอกจากผู้ที่ว่ามาข้างต้นนี้แล้ว จะต้องอยู่ในอำนาจศาลฝ่ายสยามตามธรรมเนียมของบ้านเมือง แลตามความที่กล่าวไว้ในสัญญาว่าด้วยอำนาจศาล

ข้อ ๖. คนในบังคับอังกฤษจะได้มีกรรมสิทธิ์เหมือนคนในพื้นเมือง ตลอดทั่วกรุงสยาม คือกรรมสิทธิ์ในการถือทรัพย์ที่ดิน กรรมสิทธิ์ในการที่จะอยู่ฤาจะเที่ยวไปแห่งใด ๆ ก็ได้

คนเหล่านี้แลทรัพย์สมบัติของคนเหล่านี้ จะต้องเสียภาษีอากรแลส่วยฤาการเกณฑ์ใช้ราชการทุกอย่าง แต่ต้องเป็นภาษีอากรแลส่วยฤาการเกณฑ์ที่ไม่หนักยิ่งกว่า ฤาไม่ผิดกันกับที่กฎหมายกำหนดฤาจะได้กำหนดให้ใช้สำหรับคนในบังคับสยาม แลเป็นที่เข้าใจกันชัดเจนด้วยว่าความในหนังสือสัญญาน้อย ลงวันที่ ๒๐ กันยายน รัตนโกสินทร์ ศก ๑๑๕ คฤสตศักราช ๑๘๐๐ ซึ่งจำกัดภาษีที่ดินมิให้เก็บเกินกว่าอัตราภาษีสำหรับที่ดินเช่นเดียวกับในเมืองพม่าฝ่ายใต้นั้นเป็นอันยกเลิกเสียโดยหนังสือสัญญานี้

คนในบังคับอังกฤษในกรุงสยามนั้นจะให้ยกเว้นจากการเกณฑ์เป็นทหารบกทหารเรือ แลจะไม่ต้องเสียเงินซึ่งบังคับให้ใช้ฤาเงินค่าแรงแทนเกณฑ์การทหารฤาเงินช่วยในการทหาร

ข้อ ๗. ข้อความทั้งปวงในหนังสือสัญญาใหญ่น้อยทั้งหลายที่มีอยู่แต่ก่อนใน

ระหว่างกรุงอังกฤษกับกรุงสยาม ซึ่งไม่ได้แก้ไขไว้ในหนังสือสัญญานี้ต้องคงอยู่เต็มตามเดิม

ข้อ ๘. หนังสือสัญญานี้จะต้องรติไฟภายในกำหนดสี่เดือน นับตั้งแต่วันที่ลงชื่อหนังสือสัญญานี้ ผู้มีอำนาจเต็มทั้งสองฝ่ายได้ลงชื่อแลประทับตราไว้เป็นสำคัญ ได้เขียนอย่างละสองฉบับที่กรุงเทพมหานคร ณ วันที่ ๑๐ มีนาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๗ คฤสตศักราช ๑๙๐๙

ประทับตรา (เซ็น) เทวะวงษ์วโรประการ
ประทับตรา (เซ็น) ราลฟ์ แปชยิต

สัญญาว่าด้วยเขตรแดนติดท้ายหนังสือสัญญา ลงวันที่ ๑๐ มีนาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๗ คฤสตศักราช ๑๙๐๙

ข้อ ๑. เขตรแดนในระหว่างพระราชอาณาจักรของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามฝ่ายหนึ่ง กับดินแดนที่ได้โอนไปเป็นของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินอังกฤษอีกฝ่ายหนึ่ง ตามซึ่งได้ตกลงกันในหนังสือสัญญาครั้งนี้นั้น คือ

ตั้งแต่ริมทะเลที่ฝั่งเหนือของปากน้ำปลิศแล้ว แลต่อไปทางทิศเหนือจนถึงสันเขาทั้งหลายที่ปันน้ำตกในระหว่างลำน้ำปลิศฝ่ายหนึ่ง กับลำน้ำปูโยอีกฝ่ายหนึ่งแล้ว แลต่อไปตามสันเขาที่กล่าวแล้วนี้จนถึงสันเขาใหญ่ที่แบ่งปันน้ำตกในระหว่างลำน้ำทั้งหลายที่ไหลลงในอาวสยามฝ่ายหนึ่ง กับลำน้ำทั้งหลายที่ไหลลงมาในมหาสมุทรอินเดียอีกฝ่ายหนึ่งแล้ว แลต่อไปตามสันเขาใหญ่นี้ เพื่อให้ผ่านปลายลำน้ำปัตตานี ลำน้ำเตลูบินแลลำน้ำเปหระ จนถึงที่แห่งหนึ่งซึ่งเป็นปลายน้ำลำน้ำแประเกาแล้ว แลละจากสันเขาใหญ่ปันน้ำนั้นไปตามสันเขาที่ปันน้ำระหว่างลำน้ำแประเกากับลำน้ำเตลูบิน จนถึงเขาเยลีฤาปลายน้ำลำน้ำโกลก แต่นี้ต่อไปตามแนวกลางลำน้ำโกลกจนถึงทะเลที่ตำบลปากน้ำตะไบ

เส้นพรมแดนที่ว่านี้เป็นอันกระทำให้ดินแดนทั้งสิ้นที่ลุ่มน้ำตกในลำน้ำปัตตานี ลำน้ำเตลูบิน ลำน้ำตันยงมาศ แลฝั่งซ้ายฤาฟากตวันตกของลำน้ำโกลกนั้นเป็นของฝ่ายสยาม แลดินแดนทั้งสิ้นที่ลุ่มน้ำตกในลำน้ำเปหระเลที่ฝั่งขวาฤาฟากตวันออกของลำน้ำโกลกนั้น เป็นของฝ่ายอังกฤษ

คนในบังคับประเทศทั้งสองฝ่ายจะเดิรเรือในน่านน้ำลำน้ำโกลกและลำน้ำทั้งหลายที่ไหลตกลำน้ำโกลกนั้น ก็ได้ไม่ห้ามทุกแห่ง

เกาะที่เรียกว่าลังกาวี แลบรรดาเกาะเล็ก ๆ ที่อยู่ใต้เส้นกลางหว่างเกาะเตรุเตากับเกาะลังกาวี แลเกาะทั้งหลายที่อยู่ใต้เกาะลังกาวีนั้นให้เป็นของกรุงอังกฤษ เกาะเตรุเตาและเกาะเล็ก ๆ ที่อยู่เหนือเส้นกลางหว่างเกาะนั้นคงเป็นของกรุงสยาม

ส่วนเกาะต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้กับฝั่งตวันตกนั้น บรรดาที่อยู่เหนือเส้นบรรทัดตรงทิศตวันออกแลตวันตกจากที่ฝั่งเหนือของลำน้ำปะสิสจดทะเลนั้นคงเป็นของกรุงสยาม แลบรรดาที่อยู่ใต้เส้นบรรทัดนั้นให้เป็นของกรุงอังกฤษ

บรรดาเกาะที่อยู่ใกล้กับแขวงเมืองกลันตันแลเมืองตรังกานูแลใต้เส้นบรรทัดตรงทิศตวันออก แลตวันตกที่ลำน้ำโกลกจดทะเล เรียกว่าปากน้ำตะไบนั้นจะได้โอนให้เป็นของกรุงอังกฤษ แลบรรดาเกาะที่อยู่เหนือบรรทัดนั้น คงเป็นของกรุงสยาม

ได้เขียนเส้นพรมแดนประเมินไว้อย่างหนึ่งในแผนที่ตามความที่กล่าวในข้อนี้ติดเนื่องไว้ในสัญญานี้ด้วย

ข้อ ๒. เขตรแดนตามที่กล่าวมาข้างบนนี้นั้น ทั้งรัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม แลรัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินอังกฤษ พร้อมกันจะถือว่าเป็นการตกลงกันขั้นที่สุดสิ้นแล้ว แลต่างพร้อมกันสัญญาต่อกันไว้ว่า เมื่อเขตรแดนที่กำหนดนั้นจะพึงกระทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งอย่างใดแก่เส้นพรมแดนที่มีอยู่ในเวลานี้ของเมืองใด ๆ ก็ดี ถ้าเมืองเหล่านั้นจะร้องขอค่าทดแทนเพราะเหตุที่ต้องถูกเปลี่ยนแปลงเช่นนั้น รัฐบาลทั้งสองฝ่ายต่างจะไม่ยอม

รับไว้พิจารณา ฤาช่วยอุดหนุนเป็นอันขาด

ข้อ ๓. กรรมการปักปันเขตรแดนที่กล่าวไว้ในข้อ ๓ ของหนังสือสัญญาลงวันนี้ จะต้องทำการปักปันหมายเขตรลงไว้ในพื้นที่ตามเขตรแดนที่ได้ว่ามาแล้วข้างบนนี้

ถ้าในเวลาที่กำลังไปทำการปักปันเขตรแดนกันอยู่นั้น เมื่อปรากฏเห็นเป็นการสมควรที่จะเปลี่ยนแปลงเส้นพรมแดนใหม่ แทนเส้นพรมแดนที่ได้ตกลงยินยอมกันไว้ในนี้แล้ว การที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงกันนั้น ถึงโดยว่าจะเกิดเหตุการณ์อย่างไร ๆ ก็ดี จะต้องทำไม่ให้ลวงล้ำเป็นที่เสื่อมเสียประโยชน์ฝ่ายรัฐบาลสยามได้เลย

สัญญานี้ทำที่กรุงเทพฯ เป็นสองฉบับความเดียวกัน แต่ ณ วันที่ ๑๐ มีนาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๗ คฤสตศักราช ๑๙๐๙

ประทับตรา (เซ็น) เทวะวงษ์วโรประการ
ประทับตรา (เซ็น) ราลฟ์ แปชยิต

สัญญาว่าด้วยอำนาจศาลในกรุงสยาม สำหรับใช้แก่คนในบังคับอังกฤษ ติดท้ายหนังสือสัญญา ลงวันที่ ๑๐ มีนาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๗ คฤสตศักราช ๑๙๐๙

ข้อ ๑. ศาลต่างประเทศนั้นจะได้ตั้งขึ้น ในที่เห็นว่าควรจะมี เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาความให้ได้ตลอดดี จะตั้งที่แห่งใดบ้างนั้น ราชทูตอังกฤษที่กรุงเทพ ฯ กับเสนาบดีว่าการต่างประเทศสยามจะต้องตกลงกันกำหนดสืบไป

ข้อ ๒. อำนาจของศาลต่างประเทศนั้น จะได้ใช้แผ่ออกไปถึงคดีที่กล่าวต่อไปนี้

ประการที่ ๑. ในคดีความแพ่ง บรรดาความแพ่ง ฤาคดีความในการค้าขายซึ่งคนในบังคับอังกฤษเป็นคู่ความ

ประการที่ ๒. ในคดีความอาญา บรรดาคดีที่ทำผิดต่อกฎหมายทุกอย่าง ซึ่งคนในบังคับอังกฤษจะได้กระทำผิดก็ดี ฤาจะเป็นผู้ที่ถูกคนอื่นกระทำร้ายก็ด้วย เหมือนกัน

ข้อ ๓. อำนาจที่จะเรียกถอนคดีในศาลต่างประเทศนั้น จะต้องใช้ตามความที่กล่าวไว้ในข้อ ๘ ของสัญญา ลงวันจันทร์เดือนสิบ ขึ้นสองค่ำ ปีมแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕ ตรงกับวันที่ ๓ กันยายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๐๒ คฤสตศักราช ๑๘๘๓

แต่อำนาจเรียกถอนคดีนี้จะต้องเลิกไม่ใช้ในคดีทั้งปวง ซึ่งอยู่ในกฎหมายลักษณต่าง ๆ ฤาพระราชบัญญัติที่ได้ประกาศออกตามแบบอย่างนั้นในทันที เมื่อได้ส่งกฎหมายฤาพระราชบัญญัตินั้น ให้สถานทูตอังกฤษที่กรุงเทพฯ ทราบแล้ว ถ้ามีคดีซึ่งพิจารณาค้างอยู่ในเวลาที่ส่งกฎหมายเช่นว่านี้ กระทรวงต่างประเทศกับสถานทูตอังกฤษ ณ กรุงเทพฯ จะได้ปฤกษาหารือกันเพื่อที่จะให้พิจารณาคดีที่ค้างอยู่นั้น ณ ศาลใดต่อไปให้สำเร็จตลอดด้วย

ข้อ ๔. คดีทุกเรื่องในศาลต่างประเทศก็ดี ในศาลฝ่ายสยามตามธรรมเนียมก็ดี ซึ่งคนในบังคับอังกฤษเป็นจำเลย ฤาผู้ต้องหานั้น ในศาลชั้นต้นต้องให้มีที่ปฤกษากฎหมายที่เป็นชาวยุโรปมานั่งอยู่ด้วยผู้หนึ่ง

ถ้าเป็นคดีที่คู่ความเป็นคนในบังคับอังกฤษ เกิดเป็นคนอังกฤษ ฤาที่แปลงชาติเป็นอังกฤษ แต่มิใช่เป็นชาติเชื้อชาวเอเชีย ก็ต้องให้มีที่ปฤกษากฎหมายที่เป็นชาวยุโรปผู้หนึ่ง นั่งเป็นผู้พิพากษาพิจารณาความในศาลชั้นต้นนั้นด้วย แลในคดีที่คนในบังคับอังกฤษอย่างเช่นว่านี้เป็นจำเลยฤาเป็นผู้ต้องหาแล้ว คำพิพากษาต้องเป็นไปตามความเห็นของที่ปฤกษากฎหมายนั้น

คนในบังคับอังกฤษที่เป็นจำเลยฤาผู้ต้องหาในคดีอย่างหนึ่งอย่างใดที่เกิดขึ้นในหัวเมืองจะขอให้โยกย้ายคดีไปพิจารณาที่ศาลอื่นก็ได้ แลถ้าศาลเห็นสมควรที่จะโยกย้าย ก็ให้เอาคดีนั้นมาพิจารณาที่กรุงเทพฯ ฤาพิจารณาต่อหน้าผู้พิพากษาซึ่งมีหน้าที่พิจารณาคดีนั้นในศาลที่กรุงเทพฯ เมื่อมีคำร้องขอให้โยกย้ายศาลเช่นว่า

นี้แล้ว ต้องบอกให้กงสุลอังกฤษทราบด้วย

ข้อ ๕. ข้อ ๙ ของหนังสือสัญญาลงวันจันทร์ เดือนสิบ ขึ้นสองค่ำ ปีมแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕ ตรงกับวันที่ ๓ กันยายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๐๒ คุฤสตศักราช ๑๘๘๓ นั้น เป็นอันยกเลิกเสีย บรรดาคดีอุทธรณ์คำตัดสินของศาลต่างประเทศที่ได้พิจารณาความในชั้นต้นนั้น ต่อไปให้ศาลอุทธรณ์ฝ่ายสยามที่กรุงเทพฯ พิจารณาแลพิพากษา แลบรรดาการอุทธรณ์เช่นนี้ ต้องแจ้งความยังกงสุลอังกฤษ ผู้มีอำนาจที่จะเขียนความเห็นในคดีนั้นให้ติดไว้ในสำนวนคดีนั้นด้วย

คำตัดสินคดีชั้นอุทธรณ์จากศาลต่างประเทศก็ดี ฤาจากศาลฝ่ายสยามตามธรรมเนียมก็ดีนั้น ต้องมีผู้พิพากษาชาวยุโรปลงชื่อด้วยสองนาย

ข้อ ๖. คดีอุทธรณ์ด้วยปัญหากฎหมายนั้น ให้ร้องได้จากศาลอุทธรณ์ที่กรุงเทพฯ ต่อศาลสูงที่สุด คือศาลฎีกา

ข้อ ๗. ในศาลหนึ่งศาลใดที่ได้พิจารณาคดีนั้น แม้จะมีคำร้องว่าด้วยศาลไม่มีอำนาจจะพิจารณาคดีนั้น ตามข้อบังคับที่ว่าไว้ในหนังสือสัญญานี้แล้ว ก็ต้องให้ร้องขึ้นก่อนที่จะให้การแก้ความที่เป็นใหญ่ในคดีนั้น จึงควรฟัง

ข้อ ๘. เพื่อจะป้องกันความขัดข้อง ซึ่งอาจจะมีขึ้นในภายหน้า เพราะการโอนอำนาจศาลตามความในหนังสือสัญญาฉบับใหญ่ และสัญญาฉบับนี้ จึงเป็นที่ตกลงกันทั้งสองฝ่ายดังนี้ คือ

(ก) บรรดาคดีทุกอย่างซึ่งได้ยื่นฟ้องภายหลังวันที่รติไฟหนังสือสัญญานี้แล้ว จะเป็นคดีที่มีเหตุเกิดขึ้นก่อนฤาภายหลังวันแลกเปลี่ยนรติไฟนั้นก็ตาม ต้องยื่นต่อศาลต่างประเทศฤาศาลสยามตามหน้าที่ซึ่งจะได้พิจารณาแลพิพากษาจงทุกเรื่องแล

(ข) บรรดาคดีทุกอย่างที่ยังค้างอยู่ในศาลอังกฤษในกรุงสยาม ในวันที่รติไฟ หนังสือสัญญานี้ ก็ให้จัดการตามที่เคยทำมาจนตลอดไปในศาลนั้น ๆ แลในศาลอุทธรณ์ใด ๆ จนถึงที่สุด แลให้ศาลอังกฤษคงมีอำนาจเต็มที่ ในคดีที่กล่าวนี้ด้วย

การบังคับแลจัดการให้เป็นไปตามคำตัดสินในคดีที่ค้างศาลเช่นว่ามานี้ ต้องให้ศาลต่างประเทศเป็นธุระทั้งสิ้น

สัญญานี้ทำที่กรุงเทพฯ เป็นสองฉบับความเดียวกัน ณ วันที่ ๑๐ มีนาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๗ คฤสตศักราช ๑๙๐๙

ประทับตรา (เซ็น) เทวะวงษ์วโรประการ
ประทับตรา (เซ็น) ราลฟ์ แปชยิต

หนังสือมิสเตอร์ ราลฟ์ แปชยิต อรรคราชทูตแลผู้มีอำนาจเต็มฝ่ายอังกฤษ ทูลมายังพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษ์วโรประการ เสนาบดีว่าการต่างประเทศ

สถานทูตอังกฤษ กรุงเทพฯ
วันที่ ๑๐ มีนาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๗

ด้วยเมื่อพิเคราะห์ดูถึงที่ตั้งของหัวเมืองฝ่ายอังกฤษในแหลมมลายู แลเขตรแดนที่ติดต่อเนื่องกันในระหว่างหัวเมืองมลายูฝ่ายสยาม กับดินแดนที่อยู่ในป้องกันของอังกฤษแล้วนั้น รัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินอังกฤษก็มีความปรารถนาที่จะได้รับคำแสดงว่ารัฐบาลสยามจะไม่ยอมให้มีภยันตรายอย่างหนึ่งอย่างใด เกิดขึ้นแก่ประโยชน์ของอังกฤษ เพราะเหตุที่นานาประเทศจะอาไศรยอาณาเขตรฝ่ายสยามแห่งหนึ่งแห่งใดในแหลมมลายู เพื่อประโยชน์ใช้ในการทหารบกฤาทหารเรือนั้น

เพราะเหตุฉะนี้ รัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินของอังกฤษจึงขอว่า อย่าให้รัฐบาลสยามยอมยกที่ดินแดนแห่งหนึ่งแห่งใดในแหลมมลายู ภายใต้เขตรแขวงมณฑลราชบุรี ฤาเกาะทั้งหลายแห่งใดที่อยู่ใกล้ ๆ กันนั้นให้เป็นสิทธิแก่ต่างประเทศ ประเทศหนึ่งประเทศใด ฤาให้เช่าที่เหล่านั้นอีกทั้งภายในเขตรที่กล่าวมาแล้วนี้ ขออย่าให้อนุญาตให้รัฐบาลฤาบริษัทต่างประเทศตั้งที่ ฤาเช่าที่ไว้ถาน ทำการเป็นเจ้าของอู่สร้างฤาซ่อมเรือ ฤาเข้าตั้งอาไศรยอยู่สิทธิขาดฝ่ายเดียวในท่าจอดเรือทั้งหลาย อันการที่เข้าตั้งอาไศรยอยู่นั้น จะเป็นที่เสียหาย

แก่ประโยชน์ของอังกฤษในทางกลศึกได้ด้วย

แต่เพราะเหตุว่า คำแสดงที่ปรารถนานี้ เป็นไปเพื่อประโยชน์ของการรักษาบ้านเมืองอย่างเดียวเท่านั้น คำที่ว่าที่ไว้ถานนั้น จะไม่ถือว่ากินความถึงกับที่เก็บถ่านไว้แห่งละเล็กจะน้อยตามที่ต้องการใช้ เพื่อประโยชน์ในการเดินเรือค้าขายตามปกติตามวังในแหลมมลายูนั้น

ข้าพเจ้า ฯลฯ

(เซ็น) ราลฟ์ แปชยิต

หนังสือพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษ์วโรประการ แจ้งความมายังมิสเตอร์ ราลฟ์ แปชยิต อรรคราชทูตและผู้มีอำนาจเต็มฝ่ายอังกฤษ

ศาลาว่าการต่างประเทศ กรุงเทพฯ

วันที่ ๑๐ มีนาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๗

ด้วยข้าพเจ้าได้รับหนังสือของท่านลงวันนี้ ที่ท่านแจ้งความปรารถนารัฐบาลอังกฤษว่า ขออย่าให้รัฐบาลสยามยอมยกที่ดินแดนแห่งหนึ่งแห่งใดในแหลมมลายู ภายใต้เขตรแขวงมณฑลราชบุรี ฤาเกาะทั้งหลายแห่งใดที่อยู่ใกล้ ๆ กันนั้น ให้เป็นสิทธิแก่ต่างประเทศ ๆ หนึ่งประเทศใด ฤาให้เช่าที่เหล่านั้น อีกทั้งภายในเขตรที่กล่าวมาแล้วนี้ ขออย่าให้อนุญาตให้รัฐบาลฤาบริษัทต่างประเทศตั้งที่ฤาเช่าที่ไว้ถาน ทำการเป็นเจ้าของอู่สร้างฤาซ่อมเรือ ฤาเข้าตั้งอาไศรยอยู่สิทธิขาดฝ่ายเดียวในท่าจอดเรือทั้งหลาย อันการที่เข้าตั้งอาไศรยอยู่นั้นจะเป็นที่เสียหายแก่ประโยชน์ของอังกฤษในทางกลศึกได้ด้วยนั้น

ในคำตอบ ข้าพเจ้าขอกล่าวว่า รัฐบาลสยามยอมแสดงคำให้ตามที่กล่าวไว้ข้างต้นนี้แล้ว แลจำที่ท่านกล่าวไว้ด้วยว่าคำว่าที่ไว้ถานนั้น จะไม่กินความ

ถึงกับที่เก็บถ่านไว้แห่งละเล็กละน้อย ตามที่ต้องการใช้เพื่อประโยชน์ในการเดินเรือค้าขายตามปกติตามฝั่งในแหลมมลายูนั้น

ข้าเพจ้า ฯลฯ

(เซ็น) เทวะวงษ์วโรประการ

หนังสือพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษ์วโรประการ แจ้งความมายังมิสเตอร์ ราลฟ์ แปชยิต อรรคราชทูตแล ผู้มีอำนาจเต็มฝ่ายอังกฤษ

ศาลาว่าการต่างประเทศ กรุงเทพฯ

วันที่ ๑๐ มีนาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๗

ด้วยเนื้อความข้อ ๔ ของสัญญาว่าด้วยอำนาจศาล ซึ่งมีความว่า บรรดาคดีทั้งหลายซึ่งคนในบังคับอังกฤษเป็นจำเลยฤาเป็นผู้ต้องหา จะต้องมีที่ปฤกษาชาวยุโรปนั่งในศาลด้วยผู้หนึ่งนั้น ข้าพเจ้าขอกล่าวความหวังใจแทนรัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า รัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินอังกฤษคงจะได้คิดเตรียมไว้ว่า ในเวลาที่ควรจะพิจารณาการที่คิดแก้ไขความข้อนี้ ฤาอีกนัยหนึ่งจะเรียกว่ายกเลิกความที่เป็นประกันนี้ เมื่อเห็นว่าไม่ต้องการจะมีไว้อีกสืบไปแล้วในการที่จะปฤกษากันแก้ไขฤายกเลิกต่อไปในภายหน้านั้น อาไศรยเหตุที่สมควรในข้อนั้นอย่างเดียว จะไม่มุ่งหมายว่าต้องมีประโยชน์อย่างอื่นแลกเปลี่ยนกันด้วย

รัฐบาลสยามชอบใจในสัญญาอย่างที่ลงชื่อกันวันนี้ ว่าเป็นที่หมายแห่งความเจริญของการรักษาความยุติธรรมในกรุงสยาม การที่ตกลงทำสัญญาอย่างเช่นนี้ก็เป็นพยานของความเจริญแล้วอยู่เอง ความประสงค์ของรัฐบาลสยามจะบำรุงการรักยุติธรรมซึ่งได้ตั้งหน้าจัดมา และจัดการอยู่ช้านานแล้ว เพื่อให้คง

อยู่อย่างดี ชั้นสูง

ในการที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ ข้าพเจ้ามีความยินดีที่จะรับว่า มิสเตอร์ เยสะจวกแบลก ได้ช่วยทำการนี้ด้วย

ข้าพเจ้าประสงค์ที่จะกล่าวอีกด้วย ว่าจะได้คิดจัดการที่จะคุมขังนักโทษชาวยุโรปนั้นให้เป็นไปเหมือนอย่างเช่นที่เคยเป็นอยู่แก่นักโทษในเมืองพม่า แลเมืองสเตรตซ์เสตเทลเมนต์

ข้าพเจ้า ฯลฯ

(เซ็น) เทวะวงษ์วโรประการ

หนังสือมิสเตอร์ ราลฟ์ แปชยิต อรรคราชทูตแลผู้มีอำนาจเต็มฝ่ายอังกฤษ ทูลมายังพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษ์วโรประการ เสนาบดีว่าการต่างประเทศ

สถานทูตอังกฤษ กรุงเทพฯ

วันที่ ๑๐ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๗

ด้วยความว่าไว้เป็นประกันในวรรคต้นข้อ ๔ ของสัญญา ว่าด้วยอำนาจศาลนั้น ข้าพเจ้าขอกล่าวว่า รัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินอังกฤษจะคิดเตรียมการไว้ ว่าในเวลาที่ควรจะพิจารณาการที่คิดแก้ไขความข้อนี้ ฤา อีกนัยหนึ่งจะเรียกว่ายกเลิกความที่เป็นประกันนี้ เมื่อเห็นว่าไม่ต้องการจะมีไว้อีกสืบไป รัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินอังกฤษเต็มใจอีกด้วย ว่าในการที่จะปฤกษากันแก้ไขฤายกเลิกต่อไปในภายหน้านั้น จะอาไศรยเหตุที่สมควรในข้อนั้นอย่างเดียว จะไม่มุ่งหมายว่าต้องมีประโยชน์อย่างอื่นแลกเปลี่ยนกันด้วย

รัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินอังกฤษ มีความพอใจที่ได้ทราบว่าเป็นความประสงค์ของรัฐบาลสยามจะบำรุงการรักษายุติธรรมซึ่งตั้งหน้าจัดมา และ

จัดการอยู่ช้านานแล้ว เพื่อให้คงอยู่อย่างดีชั้นสูงนั้น ข้าพเจ้าขอทูลให้พระเดชพระคุณทรงเชื่อว่า รัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินอังกฤษมีความหมายแต่ที่จะอุดหนุนรัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามในความประสงค์ทางนี้

ข้าพเจ้าประสงค์จะทูลอีกด้วย วาศาลต่างประเทศที่กล่าวไว้ในข้อ ๑ ของสัญญาว่าด้วยอำนาจศาล ซึ่งติดท้ายหนังสือสัญญาลงวันนี้นั้น ไม่จำเป็นต้องตั้งศาลพิเศษขึ้นใหม่อีก ศาลมณฑลฤาศาลเมืองนั้นจะตั้งขึ้นให้เป็นศาลต่างประเทศ ณ ที่แห่งใด ๆ ก็ได้ สุดแต่ที่นั้น ๆ จะมีคนในบังคับอังกฤษตั้งอยู่มากฤาน้อยตามอำนาจของศาลนั้น ๆ ความจริงการที่คิดให้ศาลตามรบิลเมืองเป็นศาลต่างประเทศขึ้นนั้น ก็จะเป็นแต่เพียงให้ใช้ข้อความที่ว่าด้วยศาลต่างประเทศตามที่มีอยู่ในสัญญาว่าด้วยอำนาจศาล ในศาลนั้นด้วย

ข้าพเจ้า ฯลฯ

(เซ็น) ราล์ฟ แปชยิต

ในวันที่ ๖ กรกฎาคม ศก ๑๒๘ ค.ศ. ๑๙๐๙ เสนาบดีกระทรวงต่างประเทศ และมิสเตอร์เบกเก็ตผู้เป็นชาเยดาแฟของรัฐบาลอังกฤษ ได้ตกลงกำหนดศาลต่าง ๆ ที่จะให้เป็นศาลต่างประเทศ ที่จะมีอำนาจชำระความเกี่ยวข้องกับคนในบังคับอังกฤษ ตามสัญญาที่ได้กล่าวมาแล้ว คือ ที่มณฑลกรุงเทพฯ ๒ ศาล ที่เชียงใหม่ศาลหนึ่ง ที่มณฑลนครศรีธรรมราชศาลหนึ่ง ที่มณฑลภูเก็ตศาลหนึ่งและให้เป็นหน้าที่ของเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมกำหนดว่า ศาลต่างประเทศเหล่านี้จะอยู่ ณ เมืองแห่งใด

กฎหมายรัชกาลที่ ๕ , ร.ศ. ๑๒๘ (พระนคร ร.พ. บำรุงนุกูลกิจ, ร.ศ. ๑๒๘) หน้า ๗๖ – ๘๒

ประวัติการศึกษา

ชื่อ นางชวลีย์ ณ ถลาง

วุฒิการศึกษา อักษรศาสตร์บัณฑิต ปีการศึกษา ๒๕๑๔
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ประกาศนียบัตรชั้นสูงวิชาเฉพาะประวัติศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา ๒๕๑๖

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย